

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

за проектом

«Підвищення спроможності Мінреінтеграції щодо здійснення координації програм з оцінки ризиків виникнення конфліктів в громадах та розвиток місцевого потенціалу з підвищення рівня соціальної згуртованості громад, що зазнали негативного впливу внаслідок збройного конфлікту»

Автори:

Анна Осипчук – к. соц. н., наукова директорка Школи політичної аналітики

Антон Суслов – аналітик Школи політичної аналітики

Станіслав Шулімов – аналітик Школи політичної аналітики

Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Швейцарська Конфедерація

Висловлені погляди та думки необов'язково відображають офіційну політику чи позицію Уряду Швейцарії.

ЗМІСТ

<i>Загальний огляд громад відповідно до індикаторів Методичних рекомендацій</i>	<i>4</i>
<i>Старобільська територіальна громада</i>	<i>4</i>
<i>Генічеська територіальна громада</i>	<i>7</i>
<i>Методологія проведення дослідження</i>	<i>9</i>
<i>Аналіз інтерв'ю з представниками громад: Старобільська територіальна громада</i>	<i>10</i>
<i>Аналіз інтерв'ю з представниками громад: Генічеська територіальна громада</i>	<i>30</i>
<i>Аналіз фокус-групової дискусії з мешканцями Старобільської ОТГ</i>	<i>53</i>
<i>Аналіз фокус-групової дискусії з мешканцями Генічеської ОТГ</i>	<i>62</i>
<i>Ключові результати аналізу фокус-групових дискусій</i>	<i>69</i>
<i>Висновки</i>	<i>70</i>

Загальний огляд громад відповідно до індикаторів Методичних рекомендацій

Старобільська територіальна громада

Згідно з відповіддю Старобільської міської ради загальна кількість населення Старобільської міської територіальної громади Луганської області складає 28458 осіб, серед них внутрішньо-переміщених осіб – 21268 осіб. Кількість ветеранів в громаді складає – 3522 осіб. Як можна побачити зі статистичної інформації, майже 75% населення територіальної громади є внутрішньо переміщеними особами.

В громаді відсутні спільноти національних меншин та корінних народів. Що стосується культових споруд, на території Старобільської міської територіальної громади діє 3 церкви та 1 жіночий монастир.

Згідно з відповіддю Старобільської міської ради на питання про наявність працівників органів місцевого самоврядування, що пройшли навчання в сфері попередження конфліктів та медіації, то три працівники пройшли такий курс.

Місцеві програми щодо реінтеграції осіб, які входили до складу Збройних Сил України, колишніх учасників військових формувань України відсутні.

В громаді діє декілька донорських програм. Зокрема, функції залучення та супроводження інвестицій у Старобільській МТГ покладено на відділ територіального розвитку Виконавчого комітету Старобільської міської ради. Відповідно до Положення про відділ, підрозділ має множинне підпорядкування (міському голові, заступнику), а залучення (та супроводження) інвестицій є лише однією з його функцій

У громаді проводиться навчання та професійна підготовка співробітників структурних підрозділів ради, відповідальних за формування та реалізацію інвестиційної політики. Серед таких заходів: дистанційне та очне навчання від міжнародних організацій, навчання працівників у Луганському національному університеті ім. Т. Шевченка, Навчально-науковому інституті публічного управління, адміністрування та післядипломної освіти.

Зазначається, що Старобільською міською радою підписано меморандум про взаєморозуміння з Міністерством з питань реінтеграції тимчасово окупованих територій України щодо реалізації проекту «Східна Україна: возз'єднання, відновлення, відродження (Проєкт 3В)».

Старобільська міська територіальна громада стала однією з 20 партнерських громад, які за підтримки Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ) покращать соціальні й медичні послуги для мешканців.

У рамках співпраці з GIZ Старобільська міська рада залучає до медичних закладів громади необхідне обладнання.

Згідно з відповіддю, за підтримки залучених фахівців розроблено та затверджено Стратегію розвитку Комунального некомерційного підприємства «Старобільська багатопрофільна лікарня» Старобільської міської ради Луганської області в умовах реформування медичної системи; Стратегію розвитку Комунального некомерційного підпри-

ємства «Старобільський центр первинної медико-санітарної допомоги» Старобільської міської ради Луганської області в умовах реформування медичної системи; Стратегію розвитку системи соціального захисту населення Старобільської міської територіальної громади на 2021-2026 роки.

Розпочато реалізацію проєкту «Допомога завжди поруч» в рамках конкурсу пілотних проєктів з надання соціальних послуг у громадах – партнерах в Донецькій та Луганській областях за підтримки Німецького товариства міжнародного співробітництва (GIZ).

Окрім цього, як зазначає міська рада, Старобільська міська територіальна громада була відібрана Програмою розвитку Організації Об'єднаних Націй (ПРООН) в Україні для участі у проєкті «Розробка інвестиційних профілів громад та положення про залучення інвестицій на місцевому рівні».

Старобільська громада також є серед переліку обраних ЮНІСЕФ 16 громад, в яких протягом наступних двох років розвиватимуть соціальні послуги для сімей та дітей. Проєкт буде реалізуватись за підтримки Федерального міністерства економічного співробітництва та розвитку через Німецький банк розвитку (KfW).

У міській владі відсутня інформація щодо середнього місячного доходу в громаді.

Також відсутня інформація про державні та місцеві кредитні програми, що реалізуються в громаді, та їхнє бюджетне забезпечення, а також щодо державних програм, які потребують співфінансування з місцевого бюджету, на які бракує коштів.

Зазначається, що на території Старобільської міської територіальної громади соціальне та тимчасове житло для незахищених верств населення відсутнє.

Старобільська міська рада зазначила у відповідь на запит про наявність одного медичного закладу – КНП «Старобільський ЦПМСД», який на 91% забезпечений співробітниками, проте має 0 ліжокмісць.

Кількість підписаних декларацій з сімейним лікарем – 37615.

Згідно з даними міської ради, приблизно 68% населення є вакцинованими від COVID-19.

В Старобільській територіальній громаді обліковується 16 закладів загальної середньої освіти, в них 3355 здобувачів освіти, 326 педагогічних працівників. Також в громаді наявні 16 закладів дошкільної освіти, в них 951 вихованців, 123 педагогічних працівники.

На території Старобільської міської територіальної громади знаходиться 28 закладів культури:

- 1 Старобільська мистецька школа;
- Комунальний заклад «Парк культури та відпочинку»;
- Комунальний заклад «Старобільський міський Будинок культури імені Тараса Григоровича Шевченка», у складі якого 11 структурних підрозділів у сільській місцевості;
- Комунальний заклад «Старобільська публічна бібліотека», у складі якої 13 структурних підрозділів у сільській місцевості.

За наданою Старобільським центром зайнятості інформацією, статистика щодо кількості безробіття на території Старобільської міської громади не ведеться, відповідно неможливо визначити кількість безробітних. В той же час проблема відсутності даних

про безробіття та кількість зайнятого населення відображена і в [Стратегії](#) економічного розвитку міста Старобільськ до 2025 року.

Відповідно до статистики, наданої Старобільським районним управлінням Національної поліції, за 2019-2021 рр. фактів насильства, зумовленого політичними, національними, релігійними, соціальними, гендерними мотивами у Старобільській ОТГ - не зареєстровано.

Також не було зареєстровано випадків самосуду, самовільного затримання, незаконного позбавлення волі, викрадення.

Протягом 2019-2021 року було зареєстровано 10 спроб та випадків самогубства.

Інформація щодо статистики про проведення мирних протестів та/або демонстрацій та їхніх причин в Старобільській міській ОТГ відсутня.

Статистика за 2019-2021 рр. щодо зафіксованих/зареєстрованих випадків корупції в Старобільській міській ОТГ виглядає наступним чином:

- За ст. 191 КК України (Привласнення, розтрата майна або заволодіння ним шляхом зловживання службовим становищем) – 4 випадки;
- За ст. 320 КК України (Порушення встановлених правил обігу наркотичних засобів, психотропних речовин, їх аналогів або прекурсорів) – 2 випадки;
- За ст. 357 КК України (Викрадення, привласнення, вимагання документів, штамів, печаток, заволодіння ними шляхом шахрайства чи зловживання службовим становищем або їх пошкодження) – 1 випадок;
- За ст. 354 КК України (Підкуп працівника підприємства, установи чи організації) – 2/1 випадків;
- За ст. 364 КК України (Зловживання владою або службовим становищем) – 3 випадки;
- За ст. 364-1 КК України (Зловживання повноваженнями службовою особою юридичної особи приватного права незалежно від організаційно-правової форми) – 2 випадки;
- За ст. 369 КК України (Пропозиція, обіцянка або надання неправомірної вигоди службовій особі) – 3 випадки.

Окрім цього, варто відзначити про наявність тенденції щодо несвоєчасного подання декларацій особами, уповноваженими на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік серед уповноважених осіб Старобільської територіальної громади, інформація про що міститься в Єдиному державному [реєстрі](#) осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення.

Також в [реєстрі](#) наявна інформація про 2 осіб, які займають посади в комунальних підприємствах чи структурних підрозділах, що перебувають на території Старобільської міської територіальної громади, які були засуджені за отримання неправомірної вигоди.

Відповідно до даних веб-порталу «Open Budget», загальний бюджет Старобільської територіальної громади на 2021 рік складає 363,5 млн грн. Станом на кінець жовтня цього року було використано тільки 66% бюджету.

Генічеська територіальна громада

Згідно з відповіддю Генічеської міської ради, загальна кількість населення Генічеської територіальної громади складає 58652 осіб, серед них 2 760 осіб (майже 5%) є внутрішньо переміщеними особами. На території громади також проживає 595 ветеранів. В громаді нараховується 79 спільнот, в тому числі 6 спільнот національних меншин та 6 спільнот корінних народів. Також нараховується 60 культових споруд і 60 зареєстрованих релігійних громад. Працівники органів місцевого самоврядування не проходили навчання в сфері попередження конфліктів та медіації.

Місцеві програми реінтеграції осіб, які входили до складу Збройних Сил України, колишніх учасників військових формувань України відсутні.

В громаді здійснюється Програма за підтримки ООН «Громадська безпека та соціальна згуртованість».

Середньомісячні надходження до бюджету громади (з урахуванням трансфертів) у 2021 році складають 42,7 млн грн.

Інформація щодо доходів населення в громаді відсутня.

В громаді здійснюється одна [кредитна програма](#) – «Власний дім» на 2021-2022 роки.

Метою програми є покращення житлових і соціально-побутових умов населення Генічеської міської територіальної громади, подальше провадження державної політики щодо розвитку інфраструктури населених пунктів, створення сприятливих умов для розвитку будівельної індустрії та суміжних галузей, збільшення самозайнятості населення та підвищення рівня життєзабезпечення мешканців громади.

Бюджетне забезпечення складає 1,2 млн грн на 2021-2022 роки.

В громаді також відсутнє соціальне чи тимчасове житло для незахищених верств населення.

На території Генічеської громади знаходиться 35 лікувально-профілактичних закладів:

Центральна лікарня

Центр первинної медико-санітарної допомоги, який включає

13 амбулаторій та 20 ФАПів.

Загальна кількість лікарів по КНП «Генічеський ЦПМСД» становить – 27 осіб, або 4,6 на 10 тис. населення, середнього медичного персоналу 116 осіб, або 22,0 на 10 тис. населення.

Кількість лікарів Центральної лікарні – 46, середнього медичного персоналу – 195.

Кількість ліжкомісць в медичних закладах складає 205, середня заповненість складає 169,3 днів. В громаді підписано 51 027 декларацій з сімейним лікарем.

16 715 мешканців громади вакциновано, що складає всього 28% від загальної кількості населення.

В громаді знаходиться 29 дошкільних закладів, 26 шкільних закладів, 3 заклади професійної технічної освіти. Кількість науково-педагогічних працівників складає 769 осіб, а здобувачів освіти – 6987. В громаді також перебуває 49 закладів культури комунальної форми власності.

Що стосується економічної ситуації, то згідно з [Програмою](#) соціально-економічного та культурного розвитку міста Генічеська у 2020 році мінімальна заробітна плата з 1 січня склала 4 723 грн., що на 550 грн., або на 13,2% більше, ніж у 2019 році.

Згідно з [відповіддю](#) Генічеської районної філії Херсонського обласного центру зайнятості, станом на 2019 рік кількість безробітних в громаді складала 995 осіб, у 2020 – 948 осіб, на початок 2021 року – 1177, а на кінець 2021 року – 659. Беручи до уваги відповідь центру зайнятості, протягом 2021 року кількість безробітних скоротилась майже вдвічі.

У 2019 році за професіями від центру зайнятості на навчання направлено 24 особи, за навчальними програмами – 291 особу.

У 2020 році за професіями на навчання направлено 13 осіб, за навчальними програмами – 144 особи.

У 2021 році за професіями на навчання направлено 20 осіб, за навчальними програмами – 194 особи.

Аналітиками Школи політичної аналітики було надіслано запит до відділення поліції Генічеська щодо наступних питань:

- Статистика щодо фактів насильства, зумовленого політичними, національними, релігійними, соціальними, гендерними мотивами;
- Статистика щодо випадків самосуду, самовільного затримання (незаконного позбавлення волі, викрадення);
- Статистика щодо спроб та випадків самогубства та їхніх причин;
- Статистика щодо мирних протестів та/або демонстрацій та їхніх причин;
- Статистика щодо випадків корупції серед місцевої влади (як органів місцевого самоврядування, так й інших).

Відповіді на запит надано не було.

Також було здійснено моніторинг мережі інтернет на предмет інформації щодо рівня злочинності в Генічеській громаді.

Відповідно до [повідомлення](#) керівника Генічеської місцевої прокуратури, у 2020 році на території Генічеського району спостерігається зменшення рівня злочинності. Зазначається, що у 2019 році рівень злочинності сягав 76%, а станом на липень 2020 року – 67%. Прокурор також зазначив, що майже 58% всіх скоєних на території Генічеського району злочинів складають крадіжки.

В той же час в [медіа](#) Херсону зазначається, що рівень злочинності на Херсонщині вищий, ніж в середньому в Україні.

В Генічеській громаді спостерігається проблема несвоєчасного подання декларацій особи, уповноваженої на виконання функцій держави або місцевого самоврядування, за минулий рік. Інформація про це міститься в [Єдиному](#) державному реєстрі осіб, які вчинили корупційні або пов'язані з корупцією правопорушення. Так само, був випадок неповідомлення або несвоєчасного повідомлення про суттєві зміни у майновому стані, порушення вимог фінансового контролю військовим комісаром Генічеського районного військовий комісаріату.

Варто відзначити також і про два випадки прийняття пропозиції, обіцянки або одержання службовою особою неправомірної вигоди.

Методологія проведення дослідження

Комплексне дослідження Старобільської та Генічеської об'єднаних територіальних громад було спрямоване на з'ясування рівня соціальної стійкості та згуртованості громад і орієнтувалось на виявлення точок напруги та конфліктних тем і настроїв жителів цих ОТГ. Методологічно дослідження базувалось на якісницькому підході – зокрема, на отриманні інформації в ході фокус-групових дискусій з мешканцями громад та інтерв'ю з представниками окремих груп – громадськими активістами, внутрішньо переміщеними особами, представниками місцевого самоврядування, працівниками закладів освіти або медичних закладів, підприємцями, ветеранами тощо. При розробці інструментарію дослідження (наприклад, гайдів для напівструктурованих інтерв'ю та фокус-групових дискусій) було враховано індикатори, зазначені у Методичних рекомендаціях.

У кожній громаді було проведено по одній (1) фокус-групі та по десять (10) напівструктурованих інтерв'ю. Емпіричний етап дослідження (рекрутинг учасників та проведення дискусій і інтерв'ю) здійснювався соціологічною дослідницькою агенцією ІнфоСапієнс. Для участі у фокус-групах запрошувались пересічні жителі громад. Слід відзначити, що для обох громад для участі у фокус-групах та інтерв'ю запрошувались не тільки жителі міст (тобто Старобільську та Генічеську), але й жителі з інших населених пунктів, що входять до складу цих ОТГ, зокрема сільської місцевості. Фокус-групи та інтерв'ю відбулись у період з 22 листопада по 10 грудня 2021 року. У кожній фокус-груповій дискусії взяли участь по десять (10) учасників (всього – двадцять).

Дослідницькою тактикою пошуку учасників було запросити інформантів з максимально різними соціально-демографічними характеристиками та статусами. В результаті це дозволило отримати інформацію від людей з різним досвідом і позиціями, тобто – максимально можливу варіацію відповідей та інтерпретацій і ставлень. Все це дає підстави говорити, що в ході дослідження було виявлено переважну більшість (якщо не всі) наявні точки напруги та конфліктні ситуації і проблеми, наявні в громадах, навіть коли вони не до кінця усвідомлюються інформантами / учасниками дослідження як такі.

На основі проведеного емпіричного дослідження було сформовано перелік питань для обговорення під час діалогових заходів (в рамках проєкту – по одному заходу у кожній з цих об'єднаних територіальних громад).

Аналіз інтерв'ю з представниками громад: Старобільська територіальна громада

Перший блок питань був спрямований на виявлення різних аспектів соціально-політичного життя громади та рівня політичної участі / залученості жителів, що особливо важливо для громади, яка тільки сформувалась.

Довіра до виборів. Абсолютно всі інформанти зазначили, що довіряють виборам, особливо місцевим та переконані, що вони були чесними і прозорими – особливо процес голосування та підрахунку. Частина з них зазначили використання адміністративного ресурсу чи інші маніпуляції з громадською думкою в процесі передвиборчих кампаній, проте наполягали, що все це істотно не вплинуло на результати. Національним виборам довіряють трохи менше, але все одно інформанти говорили, що більше ніж на 90% (самооцінка). Частково менша довіра пояснювалась тим, що вони чули чи читали у ЗМІ про певні порушення, натомість у місцевих виборах вони брали безпосередню участь і все «проходило на їх очах». Проте, навіть якщо певні незначні порушення десь фіксували на національному рівні, учасники наголошували, що вони не вплинули, на їх думку, на результат.

Максимально чесно. Но, естественно, что были какие-то вбросы, естественно, что были люди, которые были куплены и пытались как-то сманипулировать эту ситуацию. Вот. Но в целом были выборы честные. (1Н1)

Я думаю, что честность будет на уровне 90%. Потому что все-таки есть и наблюдатели, и комиссии, всякие механизмы. А кроме честности, что еще там надо было? ... В принципе, я думаю, да. Насколько, просто, у нас вся эта система правильно происходит. Я, допустим, не совсем согласен с этой системой выборов. Она как бы прозрачная, но я считаю, что это неэффективная и неправильная система. (17А)

Слід відразу зазначити, що різниця в оцінках діяльності місцевої влади, її відкритості та ефективності та загалом різних аспектів життя громади великою мірою пояснюється різними соціально-професійними позиціями інформантів та їх рівнем залученості до відповідних процесів. Водночас, навіть зважаючи на такі різниці та зумовлені ними «викривлення», ми можемо говорити про певні точки перетину чи спільні оцінки.

Всі учасники інтерв'ю зазначили, що знайомі з такими інструментами демократії та участі як петиції, громадські обговорення і бюджет участі (громадський бюджет). Водночас, так само майже всі відмітили, що петиції майже не використовуються, чи принаймні не змогли навести чи згадати жодного прикладу. Натомість, наводилось достатньо багато прикладів різних громадських обговорень чи слухань, ініціатив окремих груп активістів (зокрема – вже реалізованих), прикладів самоорганізації жителів щодо вирішення різних проблем чи організації спільних заходів тощо. Деякі учасники говорили і про такий інструмент, як діалогові заходи, хоч і зазначали, що в громаді про такі не чули. З особливим ентузіазмом інформанти розповідали про впровадження бюджету участі, досвіду його проведення у попередній рік та подальші перспективи. Загалом, всі учасники говорили про свою громаду як таку, де є достатньо багато людей з активними позиціями, громадських організацій.

2018 року розробляв проєкт закону про перехідне правосуддя, який передано вже згаданій робочій групі при Президенті (Денісова, 2021).

У нас сейчас только, в этом году начал работать такой инструмент, как бюджет участі – это возможность влиять на бюджет нашего города. ... До этого два года у нас был конкурс, назывался «Конкурс городских инициатив». (1Н1)

Варианты есть различные, да. Это возможные инструменты местной демократии, Вы знаете, я думаю. Это звернення, запити и т.д. Есть прием граждан, он по средам у нас в городском совете. Можно прийти с любым обращением, можно написать заявление. Коллективные петиции тоже были. Были збори громадські. Как еще? Через Фейсбук или через официальный сайт тоже мы пробовали. Все работает. То есть не просто формально работает. Были ответы и т.д. Каким еще образом? Есть отчет головы. Голова также проводит онлайн трансляции на страничке міської ради, Фейсбук. То есть можно поставить вопросы, спросить там, что тебе необходимо. Он такой более... Полуофициальный, наверное, назовем его. Потому что это все-таки онлайн трансляция. (5Н2)

Есть петиции, конечно. Петиции, в принципе, можно и у нас на сайте, насколько я помню, есть такой баннер, чтобы подать петицию или посмотреть, какие петиции есть. Но я таким не пользуюсь. Просто немножко видела. (19Д)

Інформанти відзначали, що хоча частину проблем і можна вирішити без залучення місцевої влади, проте загалом влада є відкрита до діалогу і співпраці. Навіть ті з учасників, які скептично ставились до можливості місцевої влади ефективно вирішувати окремі питання, зазначали, що з точки зору комунікації всі місцеві органи влади (як державні, так і самоврядування) демонструють відкритість і налаштованість на діалог та конструктивність. Тобто комунікаційна сторона роботи влади було високо оцінена. Також зазначалось, що органи влади активно комунікують у соціальних мережах та через різні канали зв'язку та комунікації, мають «гарячі лінії» для звернень тощо.

Как я, допустим, вижу самый простой способ – это через соцсети какие-то проблемы поставит. И так же обратиться к власти. Конечно, через соцсеть ты не получишь ответа должного. (17А)

Ну, либо пойти туда к ним напрямую в администрацию... Ну, это раз. Вот, хотя, туда сложно попасть. И опять же, постоянно у них там загруженность. То они заняты, то еще что-то, причины какие-то. Еще как, еще как? Ну, есть брошюры, кстати, там. По «горячей линии» можно там бесплатно. Там по «горячей» можно, там кого-то найти. ... Ну, администрации. Какие-то вопросы, допустим, разные бывают и можно там. У нас брошюры там какие-то есть. Я видел просто, что любые вопросы там – и по пенсии, и по паспорту. И все, что хочешь там. Ну, такое. (3В1)

Положительные – это очень лёгкая коммуникация. Это всегда идут на встречу. Это всегда позитивное отношение. То есть ты можешь, в принципе, решить вопрос. Понятное дело, нужно адекватно оценивать занятость мэра того же. Даже в приемные дни там может быть очередь и т. д. Но сейчас, слава Богу, можно и в онлайн обращаться и разговаривать. (5Н2)

Мені здається, напряму, якщо є така необхідність, то напряму комунікують. ... Да, до міської ради звертаються, чи в приймальню, чи до відповідних підрозділів, які у них є, в залежності від питань, які виникають. Тому що місцева влада все-таки відгукується на проблеми мешканців. Особисто я не зверталася, але, враховуючи, що люди зверталися і їм допомагали у вирішенні питань, то так. (16О)

Окремо всі інформанти відзначали активність голови ОТГ та її відкритість до кому-

нікації. Більшість змогла навести приклад особистого звернення до неї (враховуючи онлайн) та відзначили її залученість у всі процеси прийняття рішень в громаді. Ті, хто не зміг навести такий приклад (бо не звертались через відсутність потреби), були переконані, що у разі виникнення потреби – зможуть легко звернутись до неї особисто. Проте важливо, що хоча фактологічний опис ситуації у всіх учасників інтерв'ю був однаковий, оцінки його кардинально різнились. Частина інформантів наголошувала на ефективності такого особистого залучення голови ОТГ, наявності її контролю за вирішенням питань, тоді як інші – акцентували негативний бік такої «зав'язаності» всіх процесів на одній особі та відсутності (розбудови) власне інституційних процесів і зв'язків в управлінні ОТГ.

Если надо обратиться, допустим, к власти, к тому же мэру, насколько я знаю, то просто можно попасть к нему на прием. Там два раза в неделю есть часы приема. И можно лично обсудить какую-то проблему или написать заявление. Я думаю, что проще всего через приемную, через мэра. А там уже скажут, в какое подразделение надо обратиться. (17А)

У нашої голови є окремо своя сторінка як голови міської ради нашої, є своя особиста, є сторінка Старобільської міської ради. В принципі, вона активно спілкується через всі сторінки, тобто з її двох сторінок, а на сторінці Старобільської міської ради від ради пишуть уже повідомлення. Вона, в принципі, і в 12 ночі пише відповіді, коментарі, і може навіть о 12 ночі писати нам завдання на наступний день, якщо хтось підняв якесь проблемне питання і написав їй в месенджер. (20С)

Есть страница нашего городского головы, мэра. То есть можно написать хоть в личные сообщения, хоть просто написать. Есть, естественно, Старобельские группы. Допустим, "Типичный Старобельск", "Старобельский район", где в основном местные активисты выкладывают всю информацию, что происходит в громаде. Там мэр, по крайней мере, часто комментирует какие-то вопросы. То есть какая-то связь ответная есть. Может, не постоянная, но какая-то связь есть. (17А)

Навіть якщо інформанти не мали досліду особистих звернень до органів влади щодо окремих питань, вони наводили приклади знайомих або громадських ініціатив. Загалом, оцінки того, як органи влади реагують на звернення, були змішаними. З одного боку, всі учасники відзначили відсутність упередженості та дискримінації, дотримання строків та переважно ефективну комунікацію щодо цих конкретних звернень. З іншого – більша частина наведених прикладів так чи інакше не були вирішені позитивно. Так, або рішення досі не прийнято чи відтерміновано, або була відмова чи рішення не повністю влаштувало заявника. Відмови та відтермінування переважно також пов'язані з браком ресурсів, насамперед фінансових, які має у своєму розпорядженні громада та з особливостями розподілів сфер компетенції (наприклад, щодо кількох прикладів виникало питання, чи дійсно вирішення питання є повністю у повноваженнях місцевої влади чи сфері компетенції Старобільської ОТГ).

Ну, мы подавали не один раз различные запросы. Власть реагирует, не было такого, чтобы нам не ответили на наше письмо, таких случаев не было. По закону они нормально реагируют, все вовремя. В смысле – письмо в ответ дадут, но решится ли проблема – вот это вот вопрос как бы. (1Н1)

Значит я вам хочу сказать по плюсам, что они вроде, как всегда, тебе рады, никогда не отказывают вроде как. (4В2)

Одне із проблемних питань, які довго вирішуються, це тоді, коли потрібне значне

капіталовкладення, і яке, на жаль, нам не виділяють. ... а от, наприклад, ... довгі роки піднімали питання – треба огорожу обов'язково на стадіоні зробити, но оскільки це дуже затратно, то таке питання, всі розуміють, що воно повинно бути, але так воно в повітрі і зависає. А якщо це не потребує таких значних фінансових вкладень, то тоді це набагато швидше процес відбувається. (16Осв)

Переважна більшість проблемних питань та конфліктів, які були виявлені у громаді стосується саме таких прикладів і тут ми можемо констатувати одноставність інформантів (насамперед, це проблеми сміття (вивезення та утилізація), обслуговування та якості доріг, водопостачання, безпритульних тварин, капітальних ремонтів, благоустрою). Серед інших слід відзначити питання виділення / відведення землі та землеустрою, зокрема ділянок для ветеранів АТО та інших категорій населення. Оцінки діяльності місцевої влади та її принципової спроможності вирішити таке коло питань значно відрізнялись.

Ну знаєте, так, щоб не ходити кругами, знову ж таки те, що стосується благоустрою, деякі питання залишаються невирішеними, незважаючи на те, що мешканці зверталися. Це і ремонт доріг, які не належать до центральних вулиць міста Старобільська, в цьому проблема є, те, що я бачу, я знаю, що мешканці зверталися, питання довгий час не вирішувалося, на деяких вулицях так і є воно не вирішеним. (16О)

Я бы сказал, что местные власти очень медленно реагируют. Я сколько наблюдаю, таких быстрых руководственных решений, мне кажется, они не принимают. Все это делается довольно долго так. То есть быстро не решают. Положено дать ответ через двадцать или тридцать дней письменно, вот они будут тянуть эти двадцать-тридцать дней. То есть на следующий день, насколько я сталкивался с этим, на следующий день тебе ответ никогда не дают. Они вытянут все эти двадцать-тридцать дней. Для чего – не знаю. Допустим, один раз приходилось обращаться в громаду с заявлением на землю. Там я тоже писал о выделении... Написал заявление. Должны были в течение двадцати-тридцати дней дать ответ. Он почему-то пришел только через шестьдесят дней. Тоже как-то непонятно. То, что слышал какие-то обращения были людей, которые громада сделала, зачастую, если это касалось денег, то это всё растягивалось на год-полтора, пока вносили деньги в бюджет на следующий год. А потом уже только через год-полтора решался этот вопрос. Было по там реконструкции парка. Площадка для скейтбордов. Тоже вопрос был поставлен, а решился... Он как бы решился, да. Хорошо. Но прошло полтора года. Это то, что я точно знаю. ... Вопрос не решился. Особо и не помогли. И заинтересованности у громады с земельными вопросами вообще не было. То есть как оно было, так сказать, до войны, когда ты сам должен выгрызть зубами, где-то найти этот участок, кому-то доказать, уговаривать. (17А)

Сказать, что из негативных? Наверное, это все-таки большая загруженность и кадровый голод. Потому что компетентных очень мало, скажем так. Если они есть, то на них очень большая нагрузка. И, как по мне, эквивалент заработной платы и тех обязанностей, которые они выполняют, они несовместимы. (5Н2)

Кілька інформантів наголосили на позитивній ролі публічного / громадського розголосу для вирішення питань. Також звучали думки про деяку формальність розглядів чи рішень за окремими зверненням та небажання (за оцінками інформантів) приймати конкретні рішення. Зокрема, коли заявники отримували формальні відповіді в зазначені законом строки замість вирішення питання по суті в той чи інший бік.

Плюсы? Ну, плюсы в том, что они пытаются не нарушать закон, пытаются не на-

рушать. Но существуют тонкости, которые они как бы, ну...как бы объяснить? Есть придирки, а есть официальные отказы. Так вот чаще всего придирки – это и есть основная работа нашей администрации. Вот придраться к документу, не принять его, отложить, отодвинуть, отсрочить выполнение – вот это у них получается, вот это их работа! То есть нет определенного механизма, чтобы я мог прийти, написать, получить мотивированное соглашение или отказ в определенные сроки. Сроков нет! (2Бі)

Зависит от ситуации, зависит, может, от отношения самой власти к этой ситуации. Насколько это в обществе будет иметь отклик. Вот так, скорее. Вот, если больница, она затрагивает многих, то комментаторов набегаёт и получается, что надо власти быстрее реагировать и эти вопросы решать, потому что общественное мнение за-давит. (19Д)

Смотрите, на мой взгляд опять же, это мое субъективное мнение – решаются те проблемы быстрее, которые набули такого громадського розголосу. Ну, например, у нас серьезная проблема с бездомными животными. ... Если эта проблема уже выходит в Фейсбук, и идет куча обговорень, куча постов, перепостов, когда там те-гают власть, когда Яна Николаевна вынуждена уже в Фейсбуке отвечать, тогда эта проблема – она уже выносятся на порядок денний, скажем так, и она уже начинает каким-то образом решаться ... (1Н1)

Щодо оцінки того, **чи відбулись якісь зміни зі створенням ОТГ**, чи відчули вони це, інформанти відзначили, що ще зарано про це говорити та робити висновки. Водночас, тут особливо слід відзначити різницю відповідей інформантів з міста (Старобільську) та сільської місцевості. Останні зазначили, що хотіли б більше уваги до її жителів, більш рівномірного й збалансованого (на їхню думку) розподілу ресурсів, насамперед фінансових. Жителі міста Старобільськ переважно говорили, що змін поки не помітили. Дехто з них відзначали деякі покращення щодо питань благоустрою. Загалом, в оцінках та відповідях щодо змін у житті громади із створенням ОТГ переважав обережний оптимізм. Окремо кілька інформантів відзначили підвищення прозорості та відкритості процесів управління.

Я вам скажу, в чем здесь плюсы. Плюсы в том, что теперь средства как бы централизовались в одном месте, и громада может концентрировать средства для того, чтобы решить какие-то проблемы. Но этих средств надо больше. Однозначно больше средств. Можно решить проблемы, но, когда местные, скажем, та же самая, ну, это не громада называется, а это называется, как староста теперь местный, в селе. Вот когда местный староста сможет свои собственные интересы отстаивать внутри громады большой, тогда в этом селе и будет развиваться. А на сегодняшний день старосты, чаще всего – это люди, которые по 20 лет занимают эту должность. Можете себе представить, что у них в головах? (2Бі)

Ну, местные власти открыты к общению, прислушиваются к мнению окружающих. Я же говорю, так как громада у нас молодая, мы только-только начинаем становиться, в общем. В этом году было больше проблем. Не то, что проблем, понимаете? Громада только взяла на себя медицину, ну, здравоохранение района, которая была в районном подчинении – и первичный, и вторичный уровень. И какие-то вот, и сферу образования, и культуру. То есть, я понимаю, что это физически тяжело. Это же и рассчитать финансирование, запланировать тут все финансы. То есть, этот год мы прошли и будем учиться на своих ошибках. (15Лі)

Та я особа никакого изменения не вижу. Сказать, что как-то после изменения мы

стали жить лучше? Нет. Что-то кардинально поменялось, система? Нет. Как был керівник ОТГ, он так и остался. Как было там сто пятьдесят человек в чиновниках, так их сто пятьдесят человек и осталось. Кардинально ничего. (17А)

Ой, пока сложно сказать. У нас ОТГ в принципе, не так и давно функционирует, получается. Что изменилось? Пока сильно прямо так, о сильных каких-то изменениях сложно сказать. У нас же ОТГ образовалось из остатка района и у нас оно довольно крупное. Может, на более мелких ОТГ оно, как-то знаете, более явственно это было. Потому что сейчас идет главный вопрос – финансирование. Маленькие ОТГ формируют свои бюджеты. У нас же бюджет получается практически как раньше был бюджет района. И хотелось бы, чтобы больше было внимание селам. Вот мне вот этого больше всего хотелось бы. Потому то, опять же все внимание городу. Селам уделяется мало внимания. (19Д)

Стало трішки краще. Більш прозоріше, я б сказала, і більш доступніше. Зараз громадськість більш долучають до прийняття рішень. Раніше, в принципі, більше вирішувалось за закритими дверима, більше так, коли були державні адміністрації та районні, які розподіляли бюджети. ... Змінилась структура, змінився порядок надання соціальних послуг. Змінилось фінансування міжнародне також, інвестиційне фінансування. (20С)

Оцінюючи роботу різних комунальних закладів, інформанти зазначили про наявність проблем у медичній сфері (нестача лікарів, особливо профільних, обмежене фінансування). Загалом, рівень задоволення медичними закладами у громаді нижчий, ніж, наприклад, закладами освіти. Заклади освіти (школи) переважно оцінювались добре. Водночас, кілька інформантів зауважили про нагальність питання реорганізації шкіл та створення опорних шкіл у сільській місцевості.

Щодо роботи комунальних служб, то більшість говорили про деяке її покращення впродовж останнього року, хоча воно і видається їм досить повільним і часто недостатнім (тут часто наводяться порівняння з іншими сусідніми ОТГ). Водночас загалом, їхня робота оцінюється як недостатня чи неефективна. Слід зазначити, що більшість нагальних проблем у громаді так чи інакше стосуються роботи комунальних служб (сміття, вода, дороги, благоустрій тощо).

Наступний блок стосувався локального виміру глобальних проблем, а саме: питань верховенства права, корупції та правоохоронної сфери а також діяльності громадських організацій.

Верховенство права переважно тлумачилось респондентами в ракурсі довіри (чи радше – недовіри) до суду та того, наскільки ймовірно вони вважають можливість отримати справедливе судове рішення. Переважна більшість інформантів загалом недовіряють судам, навіть якщо особисто з ними не стикались. (тут слід відзначити, що більшість зазначили, що не стикались самі з судами). Вони вважають їх корумпованими («у нас корупція – це суд насамперед») і зазначають, що навіть коли закон на їх боці, для отримання справедливого рішення їм доведеться / довелось би вдаватись до додаткових дій – зокрема, витратити значні кошти на адвоката або навіть до корупційних дій, тиску чи nepotизму. Звучали й відповіді, що звичайно, можна і не робити нічого додатково, але «тоді це буде безкінечно». Отже, загалом інформанти не вірили у верховенство права, умовно у відсотках – оцінювали його «як 20/80» (тобто, 80%, що його немає).

А суди? Ну, как бы они не старались говорить, что они честные и непредвзятые,

мы проводили даже исследование такое, мы работали с судами. Мы работали с уязвимыми категориями и доступностью этих уязвимых категорий до правосудия. Вот. Но нет, в нашей стране это все еще не работает так, чтобы это все было честно и непредвзято. (1Н1)

... А с судами? Ну, я просто не сталкивался, чтоб именно обратиться в суд. **(Ваши знакомые предприниматели, допустим, обращались в суд или нет?)** Ну, я их мало знаю. Знаю, что обращались, но обычно отказа не было. Проволочки – да, зацепки – это существует. О чем я говорю, 20% те, которые дают отрицательный результат. В основном, да. Ну, и слушания переносятся, и решения принимаются, скажем так, не вовремя, и затягивается это все. Мягко говоря, что хотелось бы ускорить, но без определенного вливания ничего не происходит. **А! То есть коррумпированные, да?** Ну, не совсем. Скажем так, можно и без коррупции, но это будет бесконечно. (2Б1)

Да, я понял. Наверное, нет, это мало, наверное. Пусть будет, наверное, 80/20. **((80 – що немає) Чому?)** Ну, потому что везде платить деньги надо. В том же суде, если что-то сделать, то надо что-то занести, как я слышал. Но я не спрашивал, а люди говорили. ... Ну, я там да, точно я не знаю всю историю, по какому они там вопросу. Но тем не менее, они там вкратце: «Занес там столько-то, столько-то. Надо решить вопрос». Справочку какую-то взять, допустим. И поэтому неважно, это что. Та же прокуратура, в милиции справку. Ну, я не знаю, что они, куда им эта справка. Но за справку я точно слышал. (3В1)

Скорее да. ... Потому что есть все-таки какие-то суды, куда можно обратиться, кому-то пожаловаться. Не всегда, конечно, я думаю, это эффективно будет. Но я думаю, что, в принципе, есть. (17А)

Корупція. Загалом всі учасники сказали, що корупція є проблемою та говорили, що знають про наявність у місті та громаді корупції (в широкому сенсі). Двоє інформантів поставили питання, чи можна вважати корупцією «подарунки в знак подяки» у медичних закладах / лікарям. Як приклад наявності корупції у громаді всі інформанти згадали нещодавній арешт одного з місцевих чиновників через хабарі / корупцію. Водночас всі учасники заперечили, що особисто стикались з випадками корупції, відзначили, що не мають такого власного досвіду, коли хтось би в них вимагав хабар чи натякав на нього. Більшість оцінила своє місто / громаду як настільки ж, або менш корумповану, ніж решта України.

Щодо ставлення до поліції та оцінки її діяльності – то переважає виражене негативне ставлення. Навіть якщо інформанти говорили, що самі не знають та ніяк не ставляться, бо не стикались, вони відразу зазначали, що інші люди у громаді ставляться до поліції негативно та недовіряють поліції. Тільки один інформант говорив про своє позитивне ставлення до поліції. Тут відразу слід зазначити, що він виявився залученим до неформальної безпекової громадської організації («дружини» / спільні з поліцією патрулі) і також розповів про свій позитивний досвід співпраці. Решта учасників навіть не чула про існування таких або інших спільних патрулів чи громадських безпекових організацій.

Недовіра до поліції, з-поміж іншого, пояснюється невисокою оцінкою ефективності та професійності її роботи. Так, часто звучала теза, що «вони вже два місяця ловлять ма-ніяка», що переважно поліцейські є молоді та не мають досвіду / компетентності тощо. Наприклад, учасники говорили, що на виклики вони приїжджають і реагують. Правда, ефективність таких реакцій оцінювалась низько. При цьому, знов таки, більшість відзначила, що особисто не стикалась з роботою поліції.

Я не скажу, что я доверяю полиции, к сожалению. Были у меня пару случаев таких. Одно, скажем так, опять же, гражданское. Это спор между соседями был. Нам сосед закопал канализацию. Мы вызвали участкового. Участковый сказал: "Ай-ай-ай", – и на этом всё закончилось. Ущерб, естественно, тот, который был нанесен моему дому, никто... Даже не моему, а съемному жилью. Понимаете? Никто, естественно, не оплатил. Вы поняли результат, да? (5Н2)

Люди ставятся до них здебільшого... **(Упереджено?)** Можливо, попереджено, можливо, з якимось страхом, якимось, знаєте, з дитинства ще – нічого не робив, зараз приїде поліцейський, забере тебе. В принципі, я нормально відношусь. (20С)

Вот с кем, а с правоохранительными органами мы меньше всего взаимодействуем. То, что я слышу по громаде, опять же, о чем люди говорят, отзываются всегда негативно о правоохранительных органах. Говорят, что они бездействуют, говорят, что преступников не ловят. То есть появляются только тогда, когда какие-то коррупционные схемы. Ну, это то, что я слышу от людей. Я сама с ними...у меня не было опыта взаимодействия по проектам или, там, в частной жизни. Такого не было. ... Но тот факт, что у нас с лета вон маньяка не могут найти по городу – этот факт есть. (1Н1)

На відміну від поліції, **робота СБУ** переважно оцінювалась як ефективна та професійна. Можна говорити про наявність певної поваги до працівників СБУ та їхньої хорошої репутації в очах інформантів. Про те, що стикались з СБУ сказала половина інформантів.

Так, СБУ... Вы знаете, наверное, по СБУ вообще никаких нареканий. Мне кажется, они занимаются более серьезными вопросами, чем мы тут, знаете, на бытовом уровне. (4В2)

Окремо було поставлено питання про **діяльність громадських організацій**. Загалом, всі інформанти змогли навести кілька прикладів громадських організацій та ініціатив різного спрямування та профілю в своїй громаді. Більшість також говорили про те, що періодично самі долучаються до таких ініціатив чи звертаються до громадських організацій. Говорили як про власну підтримку їхньої діяльності, так і про те, що вони підтримуються жителями громади. Також високо була оцінена співпраця громадських організацій і активістів з місцевою владою.

Отношение к ним у меня, можно сказать, двойное. Потому что я посмотрел их сейчас или по области, или по Старобельску, допустим, общественных организаций больше ста штук. А реально видишь, что работает из них три-четыре. То есть, считай, много бездельников, которые непонятно чем занимаются. Те, которые, допустим... Есть организации, которые я считаю, что делают довольно много для города. Может, даже и на уровне городских властей, по каким-то вопросам их эффективность приближается. Финансирование привлекают в регион. Я считаю, что это очень хорошо. (17А)

Ну, с общественными организациями мы работаем, особенно когда с 2014 года в стране у нас такой появился конфликт. То много общественных организаций пришло на помощь как медицине, так и психологической реабилитации. И детские у нас организации работают. «СОС Дитяче містечко», они очень нам помогают именно с лицами, которые сейчас находятся в таких непростых жизненных обстоятельствах и психологических. И помогают они продуктовыми наборами и какими-то ремонтами мелкими. И психологическая помощь детям и мамам, которые очутились в таких вот условиях. Есть у нас еще тоже организация, там они проводят показы

фильмов под открытым небом. И какие-то кружки они тоже организовали и работу с психологами. Ну, есть, очень много. ... По сельским клубам тоже есть типа как соцработники вот с этих организаций, которые и с детками занимаются и проводят какие-то мероприятия. То есть, вы знаете, что в городе людей этим не удивишь, а в селах, которые дальние, находятся от города, это проблематично эти все мероприятия. (15Лі)

У нас, чтобы вы понимали, я слышала, что зарегистрировано 165 или 196 общественных организаций различных. Но работают единицы. Зачастую инициативные группы, они берут и организуются в какие-то общественные. Берут регистрируют или не регистрируют, а вот как-то так сами по себе называются. Их не так много, на самом деле, чтобы вы понимали. Просто иногда они имеют статус общественной организации, а иногда инициативной группы статус. Инициативная группа «Свои» у нас есть. Вот они там то растения сажают... В основном там принимают участие все свои. Да, но они созывают всех. Любой желающий может прийти как бы и принять участие, и присоединиться как бы к этой группе. (4В2)

Окремо всі учасники згадали про наявність у громаді організацій, які надають безоплатну правову допомогу.

Ну, насчет охраны общественной безопасности не знаю. А работает у нас, в принципе, безоплатна правовая помощь. И в принципе, к ним люди обращаются за консультациями. (19Д)

Важливими для виявлення ліній напруги у громаді було з'ясувати ставлення до окремих категорій населення чи соціальних груп та виявити, чи ідентифікують інформанти у своїх громадах конфлікти і які саме.

Отже щодо **ставлення до окремих соціальних груп** ми виявили, що більшість інформантів позитивно налаштовані **до ВПО**, вважають, що їх приїзд позитивно вплинув на розвиток громади. Переважно, вони називають їх «переселенці» і зазначають, що це також є самоназвою. Водночас, кілька учасників зауважили, що подекуди ВПО є надто вимогливими («наглими»). Також інформанти відокремлюють тих ВПО, хто проживає у громаді (переважно позитивне ставлення), та тих, хто тільки приїжджає за виплатами чи оформити щось (обережне чи негативне ставлення.)

Серед інформантів переважає насторожене **ставлення до ромів**. Навіть якщо учасники говорили, що самі не дискримінують їх, проте асоціації та приклади, які вони наводили, говорять про сформовані негативні стереотипи. Слід зауважити, що в інтерв'ю окремо запитували про «циган» і про «ромів», і частина інформантів проводила змістовну різницю між не тільки цими назвами, але й між групами людей, яких до них зараховувала. **До мусульман** переважає нейтрально доброзичливе ставлення. Поряд з тим, вони сприймаються як чужі, далекі, немісцеві. Загалом це говорить, що в громаді є дуже мало мусульман і вони не сприймаються як місцеві жителі чи «свої».

Слова / категорії **«донецькі» та «луганські»** асоціюються з переселенцями, «нашими», для багатьох інформантів – це рідні люди, «свої». Якщо інформанти проводять між ними різницю – то тоді «луганські» сприймаються ближчими та ріднішими. Водночас, переважно люди вживають ці слова для позначення походження, а не (актуального) місця проживання.

Подібно сприймається і термін / визначення **росіяни («русские»)** – радше в категоріях походження або ступеню спорідненості, ніж для характеристики тих, хто є грома-

дянами Росії. Водночас, щодо конкретних асоціацій у інформантів був великий розкид думок і оцінок – від негативних (агресори / окупанти) до позитивних («в мене є рідні», «такі ж слов'яни, як ми», «живуть тут у нас»).

Українці для більшості або не викликали асоціацій за наявності позитивного налаштування, що говорить про самореференцію (бо ми зазвичай не маємо миттєвих та чітко окреслених асоціацій чи стереотипів стосовно тих категорій, до яких зараховуємо себе, вважаємо це «категорією за замовчуванням», чимось, що не треба додатково описувати чи визначати), або наводились такі характеристики як «патріотичні», «вільні» тощо. Загалом, всі інформанти так чи інакше говорили про те, що себе також відносять до українців.

Слова **«наші люди»** для інформантів стосуються або вузького кола рідних та знайомих, або односельців чи жителів громади, району. Хоча всі інформанти говорили про позитивні асоціації («надійні, перевірені люди»), проте один з учасників зазначив, що може виникати і негативна – в контексті «наша людина все порешає».

«Немісцеві» для більшості ті, хто з іншого населеного пункту чи громади – ширше, з іншої області. Переважно тут у сприйнятті є поєднання походження та місця проживання. Відповідно і відчуття чи емоції, які викликає це слово, переважно насторожені.

Всі інформанти у Старобільській ОТГ були однастайні у позитивному ставленні до **українських військових**, яких переважно асоціювали з захисниками. Також однастайною була і різко негативна оцінка **військових так званих «ЛНР» та «ДНР»**, визначення їх як бандитів, зрадників. Натомість ставлення до **російських військових** було змішаним та радше залежало від того, чи залучені вони до військових дій на Сході України, чи ні. У випадку, якщо вони описувались як залучені, – вони визначались як агресори та окупанти.

Ті, хто залишились проживати на тимчасово окупованій території Донецької та Луганської областей, однастайно викликали у інформантів співчуття та жалість. Їх описували як людей, які є заручниками, які не можуть виїхати, як тих, в кого немає вибору, часто – як пенсіонерів. Натомість, щодо **тих, хто залишився в Криму**, було більше розмаїття думок та менше співчуття. Кілька інформантів прямо сказала, що вважає, що вони самі зробили свій вибір.

Щодо **настроїв у громаді**, то переважна більшість оцінила їх як 70/30, де 70 – проукраїнські, а 30 – «проросійські». При цьому у «проросійські» вкладалися трохи відмінні значення різними інформантами.

Піднімалися і **питання постконфліктного врегулювання**. Зокрема, визнання правочинів (наприклад, договори купівлі-продажу) окупаційних адміністрацій, питання амністії та люстрації, вилучення зброї.

Слід зазначити, що з усіх наведених питань серед інформантів не було однастайних позицій, але загалом у питаннях амністії та люстрації наголошувалось на необхідності прийняття судових персональних рішень або чіткого визначення вичерпного списку критеріїв і суворого дотримання процедур. Подібна думка була і з приводу визнання правочинів, хоча кілька респондентів підкреслили принципову нормативну неможливість такого визнання. Щодо вилучення зброї – то більшість інформантів стоять на позиції, що її повернення треба стимулювати у негрошовий (немонетизований) спосіб і не слід платити гроші за повернення.

Правочини:

Вы знаете, это вопрос не ко мне, я не юрист, мне очень сложно в этом вопросе давать какую-то оценку, потому что, с одной стороны, у меня есть такие знакомые, которые продали абсолютно честно свои квартиры и получили деньги. Пусть и минимальные, и уехали, и открестились, и купили себе жилье на территории Украины. И они бы, я думаю, уже и не захотели бы, чтобы эти сделки были бы признаны недействительными. Вот. И есть опять же такие случаи, когда люди лишились своего жилья незаконными способами, когда у них его отжали, экспроприировали, не знаю, все эти, как они называются, все эти методы. Вот. Тогда – да. Поэтому я ж говорю, я не юрист, мне сложно здесь. Это нужно, наверное, чтобы разбирались по опыту других государств, как это должно быть, чтобы максимально было удобно. (1Н1)

Да. Я думаю, да, должна. ... Нет, я думаю автоматически. (3В1)

Моя особиста думка така, якщо я живу в Україні, я керуюся законами, які діють в Україні. І якщо зараз Україна не визнає окуповані території, не визнає відповідно їхні органи влади, то і закони, і їхні юридичні акти також не мають під собою ніякого підґрунтя. (Після деокупації також ми їх не будемо визнавати, ви маєте на увазі?) Я думаю, що ні. (16О)

Если допустим, договора купли-продажи, если в этом договоре участвовал и продавец, и покупатель, и того, и того устроило, они подписали этот договор, то почему его и не признавать? Если он был осуществлен без нарушений других каких-нибудь законодательных актов. (А как это узнать?) Вообще, конечно, если конкретней рассматривать этот вопрос, мне кажется, надо уже по конкретному направлению просто определяться, что можно принимать, а что нельзя принимать. (17А)

Амністія:

Ну, тех, кто взял оружие в руки, – это однозначно должно преследоваться, мне кажется, законом и однозначно лишать гражданства. Те люди, которые остались и, скажем, работают на оккупационную власть, медиком, учителем, кем-то там еще, – здесь нужно уже подходить как-то...с какой-то другой позиции. (1Н1)

По суду. Естественно, не надо ставить всех к стенке. Это должны быть суды, это должна быть доказательная база. И они должны судить, да. А как? ... Что значит "взять оружие в руки"? Одно дело, когда на мою семью напали и я защищалась. Правда? Но я взяла оружие в руки. А другое дело, когда я вышла к СБУ и угрожала каждому встречному. И всех мужчин по улице собирали в команды и везли в военкомат. Вот это другая история. Правда? (5Н2)

Я вважаю, що якщо людина дійсно приймала участь у бойових діях і на її рахунок смерті інших громадян, тим більше людей, які мирні, то покарання однозначно повинно бути. ... (але) Якщо доказів немає, то як тоді можна людину якось покарати, якщо немає доказової бази? Розслідування однозначно повинно бути, яке буде підкріплене певними фактами достовірними. ... Я думаю, лише тільки через суд. (Через суд, персонально?) Так. (16О)

Тут, конечно, сложно сказать. Тут, я думаю, все должно решаться в обоюдном порядке. Потому что тут война шла с двух сторон. Потому что люди стреляли как с этой стороны, так и с той. Если освобождать тех от ответственности, то освобождать и этих. Как на мой взгляд. (Скажите, кто не может быть вообще осво-

божден от наказания ни в коем случае?) Не знаю. Я считаю, допустим, что... На мой взгляд, наверное, не будет ограничения, что кто-то не должен быть освобожден. Потому что тут довольно таки сложные ситуации. Я считаю, что при каких-то обстоятельствах могут быть освобождены все. **(как именно это должно сделать? Через судебные решения персональные по каждому? Или каким-то общим списком? Или признание вины? Или как?)** Не знаю. Я считаю, что тут должны быть на основе какого-нибудь положения разработанного, закона. Не по конкретному человеку, а конкретное какое-то положение, которое устанавливает какие-то нормы виновности. Которое будет подходить под любого человека, независимо от национальности и от принадлежности к той или к другой стороне. **(Но что в этом законе должно быть написано?)** Тут я, наверное, так сразу не смогу сказать. Сложный вопрос. (17А)

Ой, это сложный вопрос. Так, не может быть вообще, никакой амнистии, ничего, никак избежать наказания тот, от чьих рук пострадал хоть один человек. Тот вообще не может быть. Потому то, ну, какая бы ситуация ни была, если ты нанес кому-то вред, то... (19Д)

Люстрація:

Абсолютно точно – это органы власти, которые там работают, это полиция, это силовые структуры, которые там работают. (1Н1)

Всі працівники державних органів, військові, працівники медичних установ, са-мовизнаних органів управління тими територіями. Бізнесмени додатково. **(Вчителі, поліція?)** Так. Вчителі, певно, навряд чи, вчителі – вони заручники обставин. (20С)

Мабуть люди, які обіймали якісь державні посади на сьогоднішній момент, це люди, які обіймають керівні посади. **(а просто рядові працівники?)** Я не думаю, що люстрація повинна бути стовідсотково для всіх, хто в отаких структурах працює. (16О)

Стимулювання здачі зброї:

... Ну, никак не деньгами, это точно. Стимулировать... .. Я не знаю, как, но это вряд ли будет. Потому то у людей, да, действительно накопилось. Там стимулировать... Может, и не надо их стимулировать. ... Никто не будет сдавать. Ну, возможно. Ну, может быть, попытаются давать деньги. Но все равно, все они не сдадут однозначно. (3В1)

Я думаю, що однозначно слід інакше стимулювати, не з виплатою грошей за те, що люди зброю здають. **(як стимулювати?)** Якісь, напевно, послаблення навіть під час тієї ж люстрації, можливо, будуть. Ми розглядали інший варіант, що коли людина приймає участь у бойових діях, то покарання там також можна законом якось передбачити, коли людина буде здавати. А якщо звичайний мешканець пересічний, я живу на території, наприклад, Луганська, в мене немає доступу до зброї, бо я не приймаю участі в збройному конфлікті, що я буду здавати? Звідки люди взяли ту зброю, це означає, що це один із приводів задуматись, чи були вони задіяні. **(перезфразовано, як стимулювати?)** Я не думаю, що це треба робити грошима. (16О)

Питання комеморації. Більшість інформантів підтримали необхідність установлення національного дня пам'яті жертв російської агресії, як і створення музею російської збройної агресії у їхній громаді. Водночас, вони мали різні думки щодо того, чи варто це робити вже зараз, чи слід зачекати і якщо так – то до коли.

День пам'яті:

Так у нас іще ж немає закону, де чітко було б сказано, що у нас збройна агресія йде Росії, як ми день будем установлювати? Якщо буде визнане, то чом би і ні? **(чому?)** Тому що все-таки багато людей уже загинуло, дуже багато. (16O)

Я думаю, что нужен такой день. Чтобы люди не забывали, что произошло. Как часть истории. Будет напоминание. (17A)

Напевно, він не потрібен. Уже, в принципі, і так багато різних днів. Якщо чесно, в закладах освіти ми скоро будемо не навчатись, а визначати тільки кожен день. Уже багато цих свят. І так всі це розуміють – і небесна сотня, і захисники наші. Я думаю, що достатньо. Не треба акцентувати на цьому увагу. (20C)

Музей:

Я думаю, положительно. Это все-таки, как ни крути – это история. Чем она закончится? Но история – пусть будет музей. (3B1)

Я не вижу, чтобы это как-то... Понимаете, это вот все движения, которые беспочвенные. Они не решают проблемы. Поэтому мне все равно. Вот честно. **(Люди нуждаются в таком музее? Или он сейчас не нужен?)** Я – нет. Вы же меня спрашиваете? Я – нет. (5H2)

Я думаю, что музей и нужен, но, может, еще немножко рановато. Потому что еще это все в процессе и очень длительно. А создавать, в принципе, уже можно начинать. Насколько он сейчас будет актуальным? Но я считаю, что это хорошая идея. (17A)

Нарешті, обговорюючи наявні у громаді **проблемні питання, конфлікти чи, радше, лінії напруги**, всі інформанти зауважили, що систематичних «розломів» або напруги чи конфліктів у громаді майже немає. Проте така первинна оцінка далі самими ж інформантами уточнювалась і набувала меншої однозначності.

Так, зокрема всі інформанти повідомили, що зараз конфліктів з ВПО у громаді немає, хоча у перші роки спостерігалася напруга.

Ну, конфликты были поначалу, насчет того, что понаприезжали. И мы, извиняюсь за слово, засрали город. Везде мусор, понимаете? Почему-то, именно как конфликты, они просто, ну, местные ну, как там, не то, что, конфликты и драки. А просто возмущались. Были поначалу даже такие случаи, что в магазине продукты не продавали. Город маленький, как оказалось. И они уже знают: «О, переселенец! Я тебе не продам!» Это поначалу буквально, сколько там? Лет 7-8 назад. **(А сейчас, скажите, есть конфликты?)** А сейчас нет. Нет, сейчас нету, сейчас нормально. Я же говорю, либо привыкли, либо... (3B1)

Водночас, у відповідях спостерігався розподіл учасниками ВПО на тих, хто живе у громаді та тих, хто періодично приїжджає з тимчасово окупованих територій. Також, кілька інформантів зазначили, що ВПО мають суттєві програми підтримки чи пільги, яких не мають решта жителів, а один з інформантів зазначив, що стикається особисто (як ВПО) з дискримінацією у пошуку роботи. Двоє інформантів згадали про конфлікт однієї з громадських організацій, що займаються проблемами ВПО, з місцевою владою («попередньою») щодо оренди приміщення. Зараз конфлікт фактично вирішений або перебуває у замороженому стані через створення ОТГ та зміну влади на місцях.

Отже, фактично слід говорити, що певні лінії напруги у спільноті є і пов'язані насамперед з обмеженими ресурсами та спроможностями громади та установ (як фінансовими, так і часовими та іншими).

Інформанти заперечили наявність у громаді будь-яких конфліктів на тлі етнічних або релігійних поділів, водночас у відповідях так чи інакше слід констатувати наявність у громаді дискримінації / стигматизації ромів, принаймні у вигляді трансляції поширених негативних стереотипів чи зіткнення з мовою ненависті. Також, деякі інформанти зазначали, що стикались з мовою ненависті та стигматизацією за гендерними ознаками.

Водночас, фактично тут слід говорити радше саме про вербальну чи неусвідомлену дискримінацію або стигматизацію, ніж про конфлікти або виявлену соціально напругу.

Щодо релігійних розподілів, то всі інформанти зазначили значне розмаїття різних релігійних спільнот у ОТГ – насамперед у вигляді існування різних християнських громад чи конфесій (різні спільноти православних та кілька протестантських громад різного спрямування). Проте учасники зауважили, що конфліктів на релігійному тлі немає, за виключенням суперечки щодо храму / церкви між священниками і активними вірянами ПЦУ та УПЦ МП кількарічної давності, яка зараз якщо не вирішена, то перебуває у «замороженому» стані, та фактично антивакцинаторської позиції лідерів й активістів однієї з протестантських спільнот, що впливає на відмову більшості вірних цієї спільноти від вакцинації від COVID-19.

Тут відразу слід зауважити, що тема карантинних заходів і вакцинації від COVID-19 в ході дослідження спеціально не піднімалась, проте з аналізу отриманої інформації зрозуміло, що в громаді наявні конфліктні ситуації й напруга спричинені ними. Так, кілька інформантів, відповідаючи на питання про корупцію, запитали, чи відноситься до цього фальшування сертифікатів про вакцинацію. Також згадували про активні і конфліктні обговорення вакцинації і карантинних заходів у спільнотах громади в соціальних мережах, проблеми пов'язані з дистанційною освітою в школах та обмеженням / скасуванням громадського транспорту в місті Старобільськ.

Загалом, всі інформанти зазначили, що у соціальних мережах (переважно мова йде про відповідні групи громади у фейсбуці) є активні і часто доволі конфліктні і напружені дискусії, якщо не суперечки з великого кола питань, починаючи від обговорення політики і президента та коронавірусу та закінчуючи критикою місцевої влади, повсякденним життям громади і будь-якими випадками, що в громаді трапляються (наприклад, напади собак, ремонти вулиць, проблеми з водою, падіння з ліжка в лікарні тощо). Інформанти говорили і про те, що є достатньо вузьке коло осіб, які беруть активну участь в онлайн суперечках та не пропускають нагоди ініціювати їх. Проте, також всі інформанти наполягали, що переважна більшість таких гарячих онлайн суперечок так і залишаються в мережі і не переходять в офлайн, в «реальне життя».

У нас люди очень любят вынести какую-то ситуацию. Причем необязательно, ну, там серьезную. То есть, пошла к логопеду, ей не понравился логопед, у нее грязно. И срач на 200 комментариев – одни защищают, другие кричат, что как бы ей поделом. ... То есть, знаете, люди начали выносить свои какие-то... Там суши заказал, а там стекло. И тут же комментарии. ... Очень много бытовухи. И люди, ну, реально друг на друга накидываются. (4B2)

Категории, значит, – у нас есть просто такие заводицы, определенные блогеры, которые там начинают выступать против какого-то вопроса. Ну, скорее всего,

против власти они – почему поднялись тарифы? И он начинает против мэра. И как бы люди под это дело, кто купленный, кто не купленный как я говорю. Некоторые как мне кажется, свою политику гнут. Может, кому-то платят. И они начинают беречь это осиное гнездо. И насколько я помню, уже был такой момент, когда и к мэру ходили. То есть, люди собрались и пошли к мэру из-за тарифов, потому что срач начался именно в «Типичном Старобельске». То есть человек завел. То есть, он настолько некорректно выражается, что наша мэр подала на него в суд за оскорбление личности. Конкретно это все в соцсетях происходит, чтобы вы понимали. ... Фейсбук. У нас все доверяют Фейсбуку. В Инстаграме у нас не сидят те, которые что-то могут обсудить. Все сидят в Фейсбуке. ... Нет, я же говорю, тут каждый человек по-своему. То есть, каждый тут свою позицию занимает и как бы... Я не могу сказать, что у нас есть вот какие-то кланы, которые друг против друга. Есть определенные личности, что заводят... (4В2)

Это постоянно! Да, да, да. И на почве политической – это постоянно! Это идет у нас здесь – это как раз поле битвы. Вот эти все «диванные войска Фейсбука» – это тут постоянно. ... Ну, это группы...я бы так сказал, в основном, чаще всего – это политика, но, если какая-то группа еще может быть, скажем, в Фейсбуке – это любители пообсуждать действие или бездействие местных властей. Вот это самые диванные войска, которые сами никогда ничего не делают, но любят поговорить. Это да. ... Поддерживающие действия местных властей либо противники. Но, так как противников всегда больше, то кричат они всегда громче. Но действий никаких не предпринимают. То есть, я же говорю – это диванные войска! (2Бі)

На питання про фактичні реальні протести інформанти згадали тільки кілька випадків таких протягом останніх кількох років – з приводу зростання тарифів, протест ФОПів проти нових податкових регулювань і перекриття дороги. Щодо всіх цих протестів зауважили їхню самоорганізацію (часто за допомогою соціальних мереж) та достатньо невеликий масштаб. Також всі інформанти зауважили, що до 2018 року протестів було більше (особливо у 2014-2017 роках). Загалом, учасники говорили про те, що в Старобільській ОТГ майже немає протестів, особливо великих чи помітних.

Слід також зауважити, що всі інформанти відзначали готовність місцевої влади до конструктивного діалогу, хоча і говорили про те, що часто спроможності і місцевої влади, і місцевих громадських організацій є достатньо обмеженими.

Нарешті, на основі аналізу напівструктурованих інтерв'ю виокремлюються такі **проблеми чи конфліктні ситуації в громаді**:

- Щодо води та водопостачання (і місцевого водоканалу) – стара інфраструктура, надто високі (порівняно з рештою країни) ціни на воду, фактично проблема не вирішується вже тривалий час

Это просто у нас давняя проблема с Водоканалом, я тут понимаю, в Старобельске. У нас тут очень дорогая вода, и они уже 10 лет не могли решить эту проблему. Но вроде бы сейчас реорганизуются и что-то там делают. Тоже длительно, понимаете? ... Я же не буду рассказывать, что мы сидим на воде, а платим за воду 65 гривен за куб. Или сколько вы платите? Я знаю, что где-то 15, а мы 65. (4В2)

У нас берется какая-то больше проблема, которая касается жизнеобеспечения города: или вода, конфликт навколо воды, или, там, опять же ж больница, какой-то конфликт. То есть так, чтобы межнациональная какая-то... (А что с водой?) А, ну, у нас самые дорогие тарифы по Украине, как-то так сложилось в Старобельске. Уста-

ревшие эти линии, ну, то есть некачественная подача воды. Там такое вот все наложилось. **(Кто с кем ругается?)** Ну, жители города ругаются с этим коммунальным предприятием. Но сейчас там идет реорганизация, так как у нас получилась громада уже, и создается новое коммунальное предприятие, и обещают решить этот вопрос с водой. (1Н1)

Был, был конфликт! Когда возмущенные граждане пришли в кабинет к начальнику водоканала, там то ли с вилами, то ли с лопатами, и что-то начали стучать по столу. (1Н1)

Что с водопроводом проблемы постоянные, что с канализацией. (2Бi)

- Щодо сміття: його збору і переробки:

Ну, мусор – это основное, то, что я просто в этой специфике работаю, я вам могу сразу сказать. Уборка мусора происходит нерегулярно. ... Сейчас чуть-чуть наладили просто потому, что появились средства в громаде, хоть приобрели автомобиль, но все равно это все: общий мусор, свалка, в городе недостаточно этих уборок. Ну, короче... (2Бi)

Хотя, в городе еще более-менее и в пригороде мы можем заключить договор на вывоз мусора. Но опять же, это у нас, наверное, со старых времен, так сказать, пережиток пришел. У нас очень неплохо ситуация обстоит именно с полигонами. Нам бы какой-нибудь заводик перерабатывающий (смеется), либо чтобы вторсырье сортировать, убирать. У нас еще у людей не устоялось вот это, что надо сортировать. Но толку, что стоят три контейнера, там стекло, пластик, бумага, а потом все сыпают в одну машину и вывозят просто на полигон. Это не есть правильно. Надо менять мышление людей. Надо, возможно, какие-то программы. Это не решается только на местном уровне. Потому что, может, есть какой-то участок дополнительный под полигон, но ему надо пройти сертификацию. Сертификация очень сложная проходит. Это законодательство у нас очень сложное с этим. (19Д)

- Щодо дороги, її ремонту та обслуговування:

Я не знаю, как оно организовывалось. Меня не было в это время. Я в командировке была. Но люди с близлежащих домов у дороги на Лиман организовались и перекрыли дорогу, чтобы ее хоть как-то сделали. Потому что там невыносимо было ездить. (5Н2)

Или дороги. Но их последнее время у нас делают такими, большими темпами. Но вы же понимаете, что население все равно хочет быстрее и больше. (15Лi)

Ну знаете, так, щоб не ходити кругами, знову ж таки те, що стосується благоустрою, деякі питання залишаються невирішеними, незважаючи на те, що мешканці зверталися. Це і ремонт доріг, які не належать до центральних вулиць міста Старобільська, в цьому проблема є, те, що я бачу, я знаю, що мешканці зверталися, питання довгий час не вирішувалося, на деяких вулицях так і є воно не вирішеним. (16О)

- Щодо очищення річки та шлюзу:

Є певні запити. Наприклад, у нас є річка Айдар, вона не тільки нашої власності, взагалі вона не нашої власності, бо це ж річка, вона до державних відноситься ресурсів, і є певні запити, наприклад, були, ми дуже довго вирішували, як шлюз нам відремонтувати. Але спільними зусиллями з роботою з обласною державною ад-

міністрацією за три роки шлюз на нашій території все ж таки відновили, але зараз ідуть питання, перемовини стосовно того, як очистити річку, бо дуже вже вона в поганому стані. Ці питання вирішуються довго. І дорога вирішується довго. Все інше, в принципі... **(Скажіть мені, будь ласка, в чому проблема? Це законодавчі якісь питання?)** Так, тобто це колізія законодавча. Те, чого немає у нас на балансі, ми не може витратити на це кошти. (20С)

- Щодо виділення землі для військового кладовища:

Пример стоит такой у нас в громаде уже много лет, нерешенный – с землей под кладбище для АТОшников. То есть они неоднократно пишут о целевом назначении этой земли, изменении целевого назначения, об увековечивании памяти, то есть вот такие есть примеры. (1Н1)

- Щодо виділення землі загалом та 2 га для ветеранів АТО / ООС зокрема.
- Щодо відсутності громадського транспорту.
- Щодо безпритульних тварин.

Як видно, всі ці проблеми потребують вирішення та фактично є прямо пов'язані з інфраструктурними питаннями і фінансовими спроможностями громади. Також слід зауважити, що частину цих проблем неможливо вирішити на рівні однієї громади, бо питання зачіпають інтереси кількох громад або різні рівні влади (наприклад – питання полігонів для сміття та сміттєпереробних потужностей, очищення річки та шлюзу, питання доріг та транспортного сполучення між громадами, питання виділення землі, коли ділянки є в різному підпорядкуванні тощо).

Окремо слід зауважити і те, що кілька інформантів говорили про релокацію університету (зміна юридичної адреси) та військової частини як негативні приклади (неефективної) роботи місцевої влади. І університет, і військова частина розглядалися інформантами як важливі платники податків та роботодавці, яких місцева влада «не змогла втримати». Наскільки таке сприйняття ситуації відповідає дійсності потребує детальнішого вивчення.

Основные плательщики... У нас мало производств. У нас были основными, значит, одним из основных плательщиков – это военные, которые стояли и университет, который тут издревле и еще переехал сюда, вторая часть. То есть, это огромные деньги. То есть, представьте, весь Луганский там как бы бюджет, что-то в город идет, переехали. ... Ничего из этого не смогли удержать. Военные – там, где-то продали их помещение, они нашли другое. Ничего не предложили, они уехали в Лисичанск и увезли деньги. Университет, чьи мощности стоят здесь, а, здание, то есть, он был и до войны здесь частично, был этот. Он перевелся юридически в Рубежное, понимаете? То есть, ничего местная власть не сделала, чтобы удержать здесь налоги. (4В2)

Довольна. Но громада недовольна, потому что только на седьмой год громада обратила внимание, что есть университет, который приносит миллионные податки в бюджет. Понимаете? (5Н2)

У відношенні до себе і громади? Ну що вбачаю, наприклад, от зараз у відношенні до громади, це те, що із нашої громади, я знаю, змінюють юридичні адреси заклади освіти, дуже прикро, що ми їх не можемо на території громади утримати. Бо я, в принципі, розумію, що це не тільки бюджет громади, це ще і можливість молоді залишатись на місцях, вчитися дома, потім працювати, і це, звісно ж, додаткові робочі місця, які стосуються не тільки тих місць, що відкриваються на ринку, але взагалі

розширювати виробництва. (160)

Проте такі відповіді інформантів говорять про необхідність підтримки університету, його освітніх програм та інфраструктури в громаді. Це напрочуд важливо не тільки тому, що університет є роботодавцем для міста і громади, але й тому – що він підвищує залученість молоді до громади, є точкою її розвитку та важливим агентом змін.

Останній блок питань стосувався **економічних питань**. Всі інформанти говорили про проблеми з наявністю робочих місць, насамперед через відсутність великих підприємств у громаді. Водночас, кілька інформантів відзначили, що в громаді є також потреба у певних спеціалістах та людях з затребуваними навичками і освітою (насамперед, лікарі, вчителі, кваліфіковані управлінці). Проблемою є і те, що багато наявних робочих місць є низькооплачуваними.

Кілька інформантів зауважили, що місцева влада не допомагає бізнесу, хоча від представника місцевого самоврядування прозвучала і відмінна оцінка.

Всі інформанти зазначили, що є різні програми підтримки місцевою владою малозабезпечених категорій населення, ветеранів, ВПО та інших уразливих груп. Водночас, часто інформантам було складно відмежувати, які з програм є місцевого, а які – національного рівнів.

Окремо деякі інформанти зауважили, що програми житла для ВПО недостатньо фінансуються та потребують значних зусиль для участі в них.

Я рассказывала про программу квартир, например. Да? Но это тоже десять кругов ада. Плюс, постоянно какие-то акции. Знаю, есть куча этих и государственных программ. Все как всегда, в общем-то. (5H2)

Також говорили і про те, що достатньо легко оформити всі необхідні папери для отримання такої допомоги чи субсидій, або якщо є складності – то вони є радше спричинені вимогами національного, а не місцевого законодавства.

Більшість інформантів не користувались державними кредитними програмами, хоча і знають або чули про них. Деякі зауважили, що планують скористатись.

На думку інформантів, однією з ключових проблем громади є бідність та недостатність фінансових ресурсів громади. Водночас, більшість є оптимістами щодо потенціалу громади і перспектив її розвитку. Серед основних можливостей розвитку для громади називали подальший розвиток сільського господарства, туризм та розвиток відновлювальної енергетики. Натомість серед основних перешкод – відтік молоді та працездатного населення та недостатній рівень розвитку інфраструктури, зокрема туристичної та транспортної.

Это территория аграрная, в этом перспектива, в развитии все-таки аграрного сектора и переработки. Но не только продукцией надо заниматься, скажем, не переработанной, а и создавать какие-то, может быть, небольшие заводи по переработке вот этой аграрной продукции. Это первое. И второе, что здесь есть нормальные возможности для туристического... Для туризма, да. Для туристического направления, для развития туризма, и нужно этими возможностями пользоваться, потому что сейчас, особенно в условиях пандемии – это идет упор на внутренний туризм, и нужно это развивать. (1H1)

Производство нужно делать. Ну, я считаю, что это основное. Если бы сделали нам железную дорогу, наверное, это было бы неплохо, понимаете? Нам куда-то доби-

раться надо, до Сватово или до Лисичанска как бы ехать. Опять же, ну, вы поняли. То есть, за счет этого теряются какие-то прибыли все равно. Если было бы сообщение... У нас, я вам хочу сказать, даже маршрутки по городу нет. Ну, ладно, в соседние села тоже она не особо ходит. То есть, людям тяжело добираться. Ну, как бы так. Вы понимаете, кроме торговли и сельского хозяйства здесь ничего у нас нет. (4B2)

Ну, направления у нас как? Направления – улучшение города, вот, направление. Это точно. Перспективы, то есть, как бы, у нас там, там, там строится сейчас какой-то типа Фокстрота, типа какой-то строится развлекательный центр. То есть, добавляется. Дороги делают. Ну, улучшения идут. Перспектива в плане, что город исторический, оказывается. Я этого и не знал. Есть какие-то тут подземные хода. Мне кажется, что даже будут приезжать туристы. Я же говорю, что обустроивается город, делается красивее. ... Хм... Что возможно? Трудно сказать, что возможно. Ну, хочется верить, что будет процветать. Как-то так, 5-10 лет. Что, не знаю даже. (3B1)

Я думаю, що вона буде все-таки процвітати, бо для цього є дуже багато факторів. Це, перш за все, люди, їхній потенціал, це ті ресурси, які у нас в районі є, це земля. Ресурси природні, які є, перш за все земельний фонд, який є у нас на території району. (16Осв) ... **(Які отрасли потрібно розвивати в першу чергу, які є перспективними для вашої громади?)** На мою думку, це альтернативні джерела електроенергії. Було б дуже добре, якби, наприклад, той же завод по утилізації сміття працював на користь, а не просто це була свалка, розробити можна і вітрові електростанції, у нас є місця, які б давали можливість забезпечувати електроенергією. Це екологічні проекти, на них треба робити упор. **(ще щось?)** Розвивати? Можливо, відновлювати. Дуже багато на території Старобільська було раніше підприємств, які зараз припинили роботу або звузили її до мінімуму, от їх було б доцільно відновлювати. У нас працював раніше і ремонтний завод, і завод продовольчих товарів, і консервно-переробний завод працювали. Зараз консервний завод уже давно не працює, ті інші заводи, що я назвала, там значно скоротили обсяг виробництва продукції, а значить, і робочих місць відповідно стало менше. (16О)

Перспективы развития? Я думаю, что надо делать какое-то производство. Работу людям, в первую очередь, создавать. То есть какие-то предприятия. Чтобы было пополнение бюджета. Потому что в нашем регионе основные деньги из земли. Это понятно, но земля – она как была, так и есть. Это не развитие. Чтобы было развитие, надо либо выращивать на ней что-то ценное, чтобы это приносило дополнительные доходы, либо делать какое-то производство. ... Допустим, у нас много было обсуждений. Тут один переселенец предлагал электростанцию сделать. На фоне нынешних проблем с газом, с перебоями с электроэнергией, со всем остальным. Он пять лет этот проект носил, предлагал, но так громады наши не поддержали его. Это были бы рабочие места, какой-то приток денег и энергетическая независимость для громады. Но чего-то за пять лет ему на встречу так и не пошли ни в каком отношении. Хотя в других громадах электростанции сейчас делают. И в Харькове, и у нас по Луганской области. Почему бы и не в этом направлении двигаться? Та же переработка мусора. Та же биоэнергетика. Как солнечная энергия, так и энергия речки могла быть, так и органические отходы для получения биотоплива, потому что регион сельскохозяйственный. То, что утилизируется, допустим, сжигается, его можно было бы как-то использовать для чего-то полезного. (17А)

Аналіз інтерв'ю з представниками громад: Генічеська територіальна громада

Ставлення до влади в громаді та її роботи

Довіра до виборів (усіх, не лише місцевих)

Більшість інформантів, незалежно від сектору своєї зайнятості (державний / комунальний, громадський, приватний) вважають вибори чесними та прозорими. Більшу довіру висловлюють до того етапу виборів, який проходить на рівні громади (тобто безпосередній процес голосування), менший – до того, що відбувається вже поза виборчими дільницями. Водночас частина опитаних згадувала про порушення на етапі агітації та реєстрації.

«Доверяю. Я сразу говорю, доверяю, потому что я сам принимал участие в этом и со стороны закона, и как наблюдатель, и как участник процесса, то есть самому плебисциту я доверяю...» (Респондент 6)

«Ну, местные – не скажу. Как бы так, оно так более-менее, знаете, под боком всем, потому что знаем друг друга. Это небольшой город, по крайней мере, населенный пункт, поэтому как-то кажется, что более честно» (Респондент 11)

«Вопрос же не в самом процессе голосования, понимаете, а выборы делаются до дня плебисцита и после закрытия избирательных участков. Так вот, до избирательного процесса, до дня выборов, конечно, там нужно работать и изменять законодательство»" (Респондент 6)

«В этой громаде, когда избирался у нас, был очень вопиющий случай нарушения законодательства про выборы. Зарегистрировали «Слуг народа» в кандидат список с явным грубым нарушением законодательства...» (Респондент 13)

Взаємодія влади та громадян

Думки представників органів місцевого самоврядування та решти інформантів розділились. Перші відзначали відкритість влади до комунікації з громадянами, їх широке залучення до обговорень. Зокрема, що важливо, мешканців не лише міста, але і сіл (також їхніх старост), що входять до громади.

«Депутати, як корпус в цілому, так і депутати окремі, вони є дуже активними учасниками цих дій, що відбуваються в громаді. Це дуже правильно і позитивно, тому що депутати, яких обрали, делегували їм громадяни свої бачення і представлення в громаді, добре, що вони захищають їх інтереси. Дуже активно долучаються старости, ... [вони] не є поза межами всього процесу у громаді. Окремі громадяни, громадські організації, і зрозуміло, керівництво міської ради, міський голова активно долучаються до всіх питань» (Респондент 7)

Натомість громадяни говорили про складність взаємодії з органами влади. З одного боку, за їхніми словами, влада завжди реагує на письмові запити, на які зобов'язана відповідати, а також загалом відкрита до думки громади (наприклад, згадували про

можливість особистого звернення до міського голови чи заступників). З іншого, часто така реакція є формальною та недостатньо ефективною, оскільки не дозволяє досягти вирішення питання. Апелюючи до такої думки, представники влади зазначили, що не всі питання можуть бути розв'язані саме органами місцевого самоврядування; ключова причина – брак матеріальних ресурсів, необхідних для інфраструктурних змін.

«Если это все преподносится в официальном, как говорится, в рамках законодательства, если вам написали заявление, жалобу, да, согласно всех норм и правил, то это дело рассматривается, ответы даются. А если просто вопрос какой-то возникает, то понятное дело, что за это никто не берется, потому что никому не надо. Всегда ссылаются на официальный документ. Подписал все, в установленные сроки дал ответ. Не написал, так, на слуху прошло – ну, прошло, да и слава Богу» (Респондент 11)

«Быстрые дела решают те, которые нужны местной власти – подерибанить землю для себя, какой-то объект украсть. Там, конечно, все происходит быстро. А если вопрос касается простых граждан, то эти вопросы, поверьте, каждое заявление отлеживается на столе, набирает государственного веса, скажем так» (Респондент 6)

«Люди разочаровались во власти и напрямую немногие ходят к власти и решают вопросы. Это только те, которые уже обізнані, уже грамотные, уже знают, как решать. А так ищут каких-то знакомых, какое-то кумовство» (Респондент 10)

Що стосується інструментів комунікації та взаємодії громадян з місцевою владою, ключовими залишаються особисті прийоми та офіційна письмова комунікація. Натомість інформанти не чули про якісь інші доступні канали (наприклад, петиції).

«Якщо міський голова проводить прийом громадян з особистих питань або питань, що стосується громади, то це означає, що будь-який громадянин, громадська організація чи посадова особа може прийти до міського голови, розказати такі речі» (Респондент 7)

«Я вам скажу так, власть последнее время, будем говорить так, крайнее время, я люблю говорить, все-таки, наверное, как-то она подконтрольна благодаря всему новому, люди, я имею в виду во власти, местной власти. Поэтому если они готовы, если они могут, они отвечают сразу на наши вопросы, на мои вопросы конкретно, или принимают решение. Если не могут, ищут лазейки всевозможные, сроки могут оттягивать, промежуточные ответы дают, потом изучается этот вопрос. Но есть вопросы, которые затягиваются» (Респондент 10)

«Думаю, нет [общественных обсуждений, громадських слухань]. [О петициях] Нет, не слышала. Может быть, они и существуют, я не слышала» (Респондент 9)

«В законодательстве предусмотрены громадські слухання по вопросам, которые выносятся на рассмотрение громады. Последнее слушание, которое висит на сайте, назначено на начало 2020 года, то есть уже полтора года никаких слушаний не проводится» (Респондент 13)

Разом з тим, частина представників громади зазначила, що соціальні мережі активно використовуються для обговорення локальних проблем. Окремі представники влади зазначили, що ознайомлюються з інформацією в соціальних мережах та, за можливості, намагаються на них реагувати.

«А люди очень много обсуждают в социальных сетях и пишут письма в редак-

цію» (Респондент 18)

«Можно в социальных сетях оставить свои вопросы и голова, его аппарат может подготовить ответ на эти вопросы и уже дать на него четкий ответ» (Респондент 6)

«Конструктивно [реагируем на критику в соцсетях]. То есть, если мы понимаем, что это разумная критика, то это берется во внимание, и проводятся соответствующие работы» (Респондент 8)

Взаємодія влади та громадського сектору

На думку представників органів місцевого самоврядування, не всі організації громадянського суспільства в Генічеській ОТГ є недостатньо активними. Як наслідок, взаємодія з ними є помірною. Водночас міська влада має програми фінансової підтримки громадських організацій, в межах окремих напрямів співпрацює з ними (головно – в соціальній сфері). Представники громадського сектору, з одного боку, підтверджують факти співпраці (зокрема, через надання фінансів), з іншого ж – відзначають її спорадичність. Тобто системна та інституціоналізована взаємодія – відсутня. Більше того, деякі громадські активісти вважають, що існують «зручні» для місцевої влади громадські організації, з якими вона співпрацює, і «незручні», з якими взаємодіє формально. Згадували також про поодинокі випадки активної протидії з боку влади (рівень не уточнювався) діяльності громадських організацій.

«У нас через відділ соціального захисту здійснюється і фінансова підтримка, в тому числі, діяльності громадських організацій. Чесно вам скажу, я співпрацюю зі всіма активно і вони активно беруть участь у всіх заходах і знакових подіях, і заходах. Я навіть не можу сказати, хто більше йде – влада до них чи вони до влади, тому що це знаєте, так, не рахувала кількість, скажімо так, візитів, але те, що спільно – це однозначно» (Респондент 7)

«У каждой власти есть свои, скажем так, карманные общественные организации, которым они помогают, то есть это не означает, что это общественная организация, она, скажем так, никто и не знает. Это, как правило, всем известная общественная организация. Туда ставят своих нужных руководителей, помогают, выделяют им денег из бюджета и там ведется какая-то работа для статистики. Эти общественные организации, они не дают того результата, которые нужны обществу...» (Респондент 6)

«Взять, допустим [активистов одной организации]: их вообще это не устраивает. Они с ними судятся, то есть там были проблемы, там подключают и полицию, чтобы с ними воевать, с общественниками, понимаете? ... Там большие проблемы им создают» (Респондент 6)

Ставлення до влади

Представники органів місцевого самоврядування висловили розуміння того, що не 100% населення громади задоволені роботою місцевої влади, оскільки існують об'єктивні причини, чому немає можливості впоратись з усіма наявними проблемами. Населення, поділяючи розуміння складності проблем, вказує на брак довіри громадян до роботи місцевої влади, формалістичне ставлення до роботи та відсутність націленості на результат у посадовців.

«К власти они идти не хотят, потому что они считают, это такие, знаете, отголоски Советского Союза, империи, скажем так, они не воспринимают власть как свою, они

считают, что это навязано кем-то извне, поэтому им сложно с властью вообще вести диалог» (Респондент 6)

«Мне иногда кажется, что просто аморфные люди, которые преследуют только свои интересы. Я не знаю, с какой целью они пришли к власти туда. Но отдачи для громады я не вижу. Я не знаю, препятствуют ли они. Но то, что они продвигают свои интересы – это моё личное мнение» (Респондент 18)

Ключові досягнення та позитивні сторони роботи влади легше згадували представники органів місцевого самоврядування. Переважно йшлося про збереження злагоди у полікультурному середовищі громади та налагодження роботи всіх критичних служб після об'єднання громади. Загальну думку більшості мешканців громади, з якими були проведені інтерв'ю, можна узагальнити фразою «працюють, проте хотілося б краще».

«У нас край багатонаціональний і ... є позитивний момент – це надання можливості функціонування різних груп, громадських організацій, розвиток і надання можливості... Ви знаєте, скажімо так, що кримські татари, які на сьогодні фактично на території нашої громади проживають компактно... вони мають тут і громадські організації, мають можливість і розвитку своєї мови, ... культури, традицій і так далі» (Респондент 7)

«Значит, плюсы – это то, что меньше года у нас произошла децентрализация. То есть объединилось очень много крупных... Поэтому плюсы в том, что получилось наладить работу всех бюджетных учреждений» (Респондент 8)

Позитивом також є усвідомлення владою тих питань, щодо яких є невдоволення в громаді. Якщо не зупинитись на окремих проблемах, про які йтиметься далі, то загальними недоліками в роботі місцевої влади громадяни назвали потребу в контролі, «підштовхуванні» для ефективної роботи, а також у формальності та націленості на картинку, а не результат.

Вплив від утворення ОТГ

Більшість інформантів зазначили, що позитивних змін не відбулось або вони про них не знають. Серед тих моментів, які все ж навели інформанти, були: розрив традиційних корупційних зв'язків з районною владою; проведення комплексного аналізу роботи закладів громади за окремими напрямками; запрацювали освітні заклади, які раніше не працювали або змінився на краще їхній режим роботи.

Натомість кілька інформантів вважають, що ускладнилось отримання адміністративних послуг, оскільки за ними зараз треба їхати в центр громади – Генічеськ. Також поодинокі інформанти говорили про такі негативні аспекти, як: низьку кваліфікованість та непідготовленість управлінських кадрів (зокрема, старост); зменшення впливу на рівні сіл: керівники втратили посади, а отже мають менше можливостей з управління; концентрація влади в руках голови ОТГ, який фізично не може бути в курсі проблем у всіх населених пунктах громади, яка є достатньо великою.

Задоволеність роботою комунальних служб

Більшість інформантів висловила різке невдоволення роботою комунальних служб. Громадський сектор наголосив, що частина їхніх ініціатив якраз стосуються виконання тих завдань, які лежать в полі обов'язків комунальних служб.

«В Геническе есть коммунальные предприятия, которые освещение, водопровод, такое что-то делают, но финансирования недостаточно, деньги разворовывают»

ся на этом. Эти коммунальные предприятия как раз источник збагачення местной власти» (Респондент 13)

«У нас есть коммунальные предприятия, которые зарабатывают деньги, их дотируют из бюджета, дают деньги на уборку стихийных свалок, но тоже выходим, убираем, высаживаем цветы, розы, в парках деревья, делаем проекты благоустрою, с людьми работают, потому что если люди готовы на такие жертвы, нужно поддерживать инициативы» (Респондент 6)

Водночас і представники влади, і мешканці громади визнають, що базові комунальні послуги надаються, хоча наявні певні проблеми. Також значна частка громадян висловила розуміння складного становища комунальних служб, яке пов'язане з низькими зарплатами співробітників, недофінансуванням та зношеністю відповідної інфраструктури.

«Комунальними службами задоволена, оскільки у нас є газ, вода, світло, тому, скажімо так, особисто, скажімо так. Тому я не можу бути не задоволена. Працює комунальна служба по вивезенню сміття. Вони, дай боже здоров'я, чесно скажу. Я завжди іду і кажу: дай бог здоров'я тим людям, які працюють, хоч у них і не настільки високі зарплати, але вони забезпечують і прибирання міста, і водопостачання. Тому стосовно комунальних служб у мене особисто питань немає...» (Респондент 7)

«Те работники, которые там работают в коммунальном хозяйстве, они заложники ситуации. То есть работы нет, они идут на эту минимальную зарплату, и они сутками ковыряются в этой грязной земле и в дождь, и в снег, и чинят эти прорывы. Они недофинансированы. Абсолютно все коммунальные службы. Ту технику, которую покупает міська рада, скажем, ОТГ для них, она не эффективная. То есть с мусором у нас беда полная. С водопроводом, с вывозом мусора, с организацией всего этого процесса. Это просто мрак» (Респондент 18).

Задоволеність роботою закладів освіти

Що стосується роботи закладів освіти, то більшість інформантів загалом задоволена роботою шкіл. Серед сильних сторін називали кадровий склад місцевих закладів середньої освіти.

«Мой ребенок ходит в лицей. Я школой абсолютно довольна» (Респондент 18)

«Я считаю, что в каждой школе, в каждом учебном заведении преподавательский состав достаточно сильный. Может вложить в головы подрастающего поколения всю необходимую информацию» (Респондент 11)

Говорячи про проблемні точки, інформанти згадували про проблеми дистанційної освіти (пов'язані з карантинними обмеженнями) та матеріально-технічне забезпечення.

«Понимаете, тут половина прошлого года, этот – это все связано с карантином этим. Детям тяжело. И родителям вдвойне тяжело, потому что это все дистанционное обучение или самостоятельное какое-то обучение» (Респондент 18)

«Головне – технічне забезпечення. Відсталі... У нас вчитель купує все своє – методичну літературу, зошити, ручки, все для уроків своє, тільки крейду дають» (Респондент 12)

Один з інформантів поскаржився на якість харчування та відсутність опалення в школах.

«Отвратительное питание. Дочь приходит и говорит: «Кормили кашей, которой мы кормим собак. Там неизвестно, что там еще лежало. Был маленький кусочек хлеба и там кусочек вообще, который под микроскопом посмотреть, сыра. И полстакана чаю» (Респондент 14)

Задоволеність роботою закладів медицини

Більшість інформантів, незалежно від сектору занятості, відмічають старанність співробітників медичної галузі. Водночас наголошують, що ці співробітники значною мірою є заручниками ситуації: недофінансування, поганого матеріального забезпечення та браку кадрів.

«Больница – заложники ситуации. Потому что доктор, который не получает четыре месяца зарплату, он не будет выходить ни в ночную, ни в дневную. Он вообще видеть никого не хочет. Но по мере своих сил и возможностей они помогают. Очень много людей увольняются, опять же, уезжают. У нас острая нехватка медиков, особенно врачей... Оборудование, да. Там оборудования навезли. Там поставили и то, и то, и то. Сделали ремонт, сделали приемное отделение, поставили туда рентген аппарат новый. И томограф привезли. Но оно просто стоит запечатанное в пленку. На нем работать некому» (Респондент 18)

«Специалисты нужны, и ремонт помещения больниц, нужны и врачи, все это нужно, конечно. Ремонт кабинетов элементарно, оборудование, поменять мебель, поменять стулья, столы» (Респондент 9)

Один з інформантів також зазначив, що лікарів бракує не лише в самому Генічеську, але і в селах (йдеться саме про сімейних лікарів), що входять до складу громади. Окрема проблема, яка наголошувалась, – це тривала затримка виплати заробітної плати співробітникам медичних закладів.

«По селам, по некоторым селам идет нехватка семейного врача. Это проблема, да» (Респондент 8)

Локальний вимір глобальних проблем

Верховенство права

Інформанти неоднозначно характеризують ситуацію з верховенством права в громаді. Хоча всі зазначають, що правоохоронні органи працюють, проте так само практично одностайною є думка щодо наявності істотних проблем.

«Среднее, скажем так. Я не могу сказать, что там нету верховенства права. Но не хотел бы сказать да. То есть среднее... Были случаи, не решались вопросы по полиции, по судам, неправомерные... Мы не можем сказать, что плохо все, но и не можем сказать, что хорошо» (Респондент 8)

Довіра до поліції

В громаді чітко спостерігається низький рівень довіри до поліції. Серед причин називали: байдужість та формальне ставлення до роботи співробітників, невиконання розслідувальної роботи за умов відсутності додаткового контролю з боку заявників, брак

результатів щодо резонансних для громади справ. Водночас мешканці громади все одно продовжують звертатись до поліції в разі потреби.

«Скажем так, доверяю, но проверяю... Сказать, что они не работают, понимаете, это же такой орган, к которому обращаются все. Все на него бочку катят, но когда нужно решить какой-то вопрос, кто-то кого-то обидел, то все идут в полицию, это последняя надежда... Опять же, каждое дело нужно сопровождать. Если человек сам не понимает, как это делается, денег на адвоката у него нет, то его дело, оно никому не интересно, его проблемы, точнее» (Респондент 6)

«Не доверяю полиции. Потому что, знаю о том... что достоверно знаю о том, что затягиваются процессы, решаются вопросы, решаются – это значит, за деньги или за какие-то блага закрываются либо волеются расследования криминальных правонарушень» (Респондент 13)

«Никак они не работают. Они там... За такую зарплату никто работать не хочет. И брать на себя ответственность. Они приезжают, смотрят на это всё, пишут, и равнодушно уезжают. Решений каких-то волевых никто не принимает... Но реакции ноль. Это, может, просто складывание бумаг... [Репутация полиции в громаде] На троечку» (Респондент 18)

Більше того, частина інформантів спробувала пояснити низьку якість роботи поліції низькими зарплатами, відсутністю кваліфікації, надмірною завантаженістю і необхідністю пріоритетувати завдання (відповідно, частина з них відходить на другий план).

«Не потому, что они не хотят, потому что у них есть приоритеты другие, скажем так, более тяжкие, тяжкие или особо тяжкие, то есть они будут отдавать приоритет другим вопросам, понимаете? ... Если человек не интересуется, написал заявление и не интересуется, что там происходит, то понятное дело, что этим делом интересовать и полиция не будет» (Респондент 6)

Важливо також зазначити, що поодинокі інформанти наголошували, що поліція якісно виконує свої обов'язки з патрулювання та охорони громадського порядку під час масових заходів.

«Отношусь средне. Не могу выразить довольствие к ним, но не могу конкретно сказать массовые какие-то проблемные вопросы, которые местная полиция не решала. Плюсы я назову тогда, что патрулирование идет, то есть порядок соблюдается. Когда массовые мероприятия проводятся, то полиция есть. Какие-то проблемы они решают» (Респондент 8)

Конкретний досвід взаємодії з поліцією

Низький рівень довіри можна пояснити негативним досвідом взаємодії з поліціантами або самих інформантів, або їхніх знайомих.

«У меня тоже есть знакомые, проблема – обратились в полицию с заявлением. Уже четыре года без всякого, скажем так, решения... Следователям не надо никакие дела, помимо уголовных, вот так. Мелочами они не занимаются. Много вопросов крышевания, именно выращивания наркотических растений, именно – сотрудниками полиции» (Респондент 13)

«Начальник полиции не реагирует. К нему попасть вообще просто невозможно на прием. К начальнику полиции я попадаю там, к следователю, а там просто отписки... Я говорю: "Сколько мы это все будем дело это тянуть и расследовать? Когда вы

вернете то майно, которое было украдено?". Ответ начальника следствия: "Пятнадцать лет. Ждите"» (Респондент 18)

Поодинокі відповіді описували позитивний досвід взаємодії з поліцією.

«Был такой случай, задержали человека, и не одного человека, который один ругался, второй пьяный был. Потом в районе пляжа, да. Это я ничего не могу сказать, ребята работают. Следят за порядком, пресекают это, я ничего не могу сказать за полицию такого плохого» (Респондент 14)

Оцінка роботи прокуратури

На відміну від ситуації з поліцією, значно менше інформантів мали особистий досвід взаємодії з прокуратурою. Більшість з них чула про зменшення повноважень органів прокуратури, проте не змогла навести якісь позитивні або негативні приклади їхньої роботи.

«По прокуратуре. Значит, понятно, что полномочия убрали. Такие последние года у них, по решению каких-то проблем, ситуаций как таковых нету. Да, были приняты решения судей по возврату земельных участков. Скажем так, их сильно не слышно, прокуратуру» (Респондент 8)

«Вы знаете, прокуратура живут тихо, скромно, у них полномочия забрали. Они этим прикрываются, что у них полномочий нет, то есть они безынициативные, будем так говорить» (Респондент 10)

Ті поодинокі інформанти, які особисто або знайомі яких стикались з прокуратурою, мали переважно негативний досвід та наголошували на обмеженості фізичного доступу до цього органу під час карантину.

«Туда не попадешь, в прокуратуру, во-первых, там стоит охранник и не всех пропускает, скажем так, тем более, с этим ковидом» (Респондент 9)

«Об этой организации сложно сказать, потому что они, начиная с момента появления этого ковида, работают в закрытом режиме. Заявление подать можно только по почте. То есть наручно или через канцелярию это невозможно сделать. Або скринька довіри, або почта. То есть личного приема можно добиться только по большому, скажем так, блату, и через личных знакомых, чтобы тебя приняли. Вот это меня напрягает...» (Респондент 18)

Оцінка роботи СБУ

Ще менше мешканці громади поінформовані про роботу Служби безпеки України, що зокрема пояснюється особливістю завдань цієї спеціальної служби.

«Эту организацию вообще никто никогда не видит, оперативников. Но знаем по себе, что они работают... То есть я вижу, что они работают, но так, чтобы они на кого-то наезжали у нас здесь, я такого случая не знаю, не помню. Это я говорю время после революции, после Майдана» (Респондент 6)

«СБУ? Да, они работают. Там проводят... Сильно их не видно, не слышно. Правильно это, неправильно?.. А по СБУ можна сказати, що взагалі не висвічується. Тобто що вони там роблять, в принципі, воно не озвучується» (Респондент 8)

Один з інформантів зазначив про підвищення довіри до роботи СБУ за останні роки.

«Мы знаем, кого поймали, кого разоблачили. Я вам хочу сказать, что доверие к СБУ выросло, у меня лично точно» (Респондент 10)

Оцінка роботи судів

Щодо роботи судів, попри нечисленні зауваження, загалом в інформантів склалась позитивна думка. Хоча деякі з них звертали увагу на те, що в громаді загалом інакша думка.

«К судам претензий нет. В плане справедливый или нет. У меня всё, слава Богу, хорошо в этом плане. Никто не требовал никаких ни взяток, не было каких-то там влияний или еще чего-то. Единственное, что это очень долго, потому что судей не хватает, младшего персонала в суде. То есть секретарей, помощников. Их просто нет... У судов нет ни конвертов, ни бумаги. У них нет ничего» (Респондент 18)

«Сейчас довольно-таки быстро рассматриваются дела. Я не замечал решенный, которые грубо нарушают законодательство. Поэтому, в принципе, если правовая позиция изложена в иске в состязательном процессе хорошо, то она, в принципе, удовлетворяется» (Респондент 13)

«Суды у нас не реформированы, потому их нужно реформировать. Мы обращались. Получали законные решения касательно нашей деятельности. Другие люди жалуются, причем крепко жалуются. На что жалуются? Допустим, жалуются, что выносят незаконные решения, потом люди вынуждены обращаться с иском в апелляцию, апелляция подтверждает, согласна с истцом. Теряется время, понимаете?» (Респондент 6)

«Население было недовольное тем, как принимались решения» (Респондент 8)

Один з інформантів відзначив покращення у роботі судів, пов'язане із запровадженням електронних інструментів звернень та взаємодії.

«Вирішуються питання дуже довго. У нас же як? Пріоритетні питання є, а є другорядні питання, є третьорядні питання, але завдяки електронній формі зараз звернень що у судах, що в прокуратурі, що у ЦНАПах, це дало нам великий поштовх. Вони стали набагато краще працювати, в тому числі і в судах» (Респондент 10)

Недержавні структури, долучені до правоохоронної діяльності

Що ж стосується недержавних організацій, долучених до охорони громадського порядку, то опитані мешканці Генічеської ОТГ найчастіше згадували «Козацьку варту».

«Варта, Козацкая варта, по-моему, она называется. Ее привлекают на всех общественных мероприятиях как охрана, они там помогают полиции. Есть такие, да. Туда входят черныбыльцы, союз черныбыльцев, и какие-то казаки тут местные. Это, как правило, пешие патрули, по мелкому – замечания какие-то, где-то какие-то пьяные, не дают им там подраться, мусор выбросить, такое, самое элементарное» (Респондент 6)

«Есть громадська організація. Козацтво... Название не помню. ... Они иногда патрулируют улицы. То есть они собрались и патрулируют. Иногда власть просит их охранять тот или иной объект. Есть такое» (Респондент 8)

Випадки самосуду, незаконного затримання тощо

Жоден з інформантів не пригадав випадків самосуду чи незаконного затримання протягом останніх кількох років.

Ситуація з корупцією

Інформанти по-різному оцінюють рівень корупції в громаді. Думки щодо корумпованості Генічеська варіюються від «не можна вважати корумпованим» до «такий же корумпований, як і решта України».

«Я не назвал бы [Геническ] коррумпированным [городом относительно остальной Украины]. Потому что не было таких, в том числе, коррупций официальных. Да? Скажем так. Та даже неофициальной. Считаю, что нету» (Респондент 8)

«Я думаю, не больше коррумпированный [по отношению ко всей Украине]. Да, есть проблемы, конечно...» (Респондент 6)

«Да я думаю, в принципе, одинаково [Геническ такой же коррумпированный, как и остальная Украина]» (Респондент 14)

Проте коли йшлося про особистий досвід, то всі опитані, окрім двох, заявили, що не зустрічались з випадками корупції.

«Вообще, может быть, и сталкивалась, но меня и моих знакомых это не касалось. Может, оно и есть, но не могу вам сказать. Не могу ответить на этот вопрос» (Респондент 9)

«Я не сталкивалась с этим. Это, допустим, мои выводы были, что если бы я что-то дала, то мне бы сделали. Но лично я... Лично в лоб мне этого не сказали» (Респондент 14)

В тих випадках корупції, про які згадували інформанти, здебільшого йшлося про земельні та будівельні питання, що стосувались роботи міської ради, Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру і Державної архітектурно-будівельної інспекції України.

Робота громадського сектору (що роблять)

Інформанти мають різний рівень поінформованості щодо роботи громадських організацій в Генічеській громаді. Більша частина тих, з ким було проведено інтерв'ю, або не чула про громадські організації, або чула про 1-2 чи взагалі лише окремих активістів. Один з інформантів достатньо об'ємно описав ситуацію з громадськими організаціями в громаді.

«У нас є багато різних громадських організацій, які вони різнопланові за напрямками. Є громадські організації, які дуже активні – це спортивного характеру, це одна група спортивного характеру... Інший напрям – це громадські організації, пов'язані з об'єднанням громадян, скажімо так, за такими спільними інтересами, які є дуже активними. Це, наприклад, Рада ветеранів війни та праці, громадська організація Фонд Чорнобиля, громадська організація колишніх воїнів-учасників війни в Афганістані, організація, яка сьогодні об'єднує воїнів АТО, тобто це, так скажімо, цієї сфери організація... Є громадська організація «Волонтер», громадська організація «Патріот» – це вже місцеві організації, це вже, так скажімо, трішки в іншому плані» (Респондент 7)

До інших питань, якими займаються громадські організації, належать: благоустрій та безоплатна правова допомога у взаємодії з органами влади.

«Выходим, убираем, высаживаем цветы, розы, в парках деревья, делаем проекты благоустрою, с людьми работают, потому что если люди готовы на такие жертвы, нужно поддерживать инициативы» (Респондент 6)

«[В офисе] сидел юрист, девушка, которая принимала обращения у всех людей, ... юрист его обрабатывала, уже делали обращение к власти, самые разные вопросы, абсолютно... скажем так, толкали, педалировали...» (Респондент 6)

Робота громадського сектору (як громадяни оцінюють)

Інформанти, які висловили свою оцінку роботі громадських організацій, мають неоднозначну думку щодо цього питання. З одного боку, вони визнають корисність роботи деяких організацій чи активістів, проте з іншого – вважають, що не всі вони заслуговують на довіру.

«По-разному. Некоторые говорят: это им нужно решать свои вопросы. Альтруистов нет, кто бы тратил свои деньги на поддержку каких-то общественных инициатив. Другие... говорят спасибо...» (Респондент 6)

«Да, громадські есть. Да, они работают. Но они работают по своим направлениям... Как таковых массовых, именно массовых направлений, оно не приобрело...» (Респондент 8)

«Те, которые мне известны, основные, которые фигурируют там и массово себя преподносят в социальных сетях, то я их не воспринимаю. Те, которые действительно работают, они широко не освещены. Почему [не воспринимаю]? Потому что я же уже говорила. Есть там пару активистов, которых там очень сильно превозносят, скажем так. У меня двойное к ним отношение. Они все равно используют это все в своих интересах». (Респондент 18)

Проблемні ситуації в громаді

Конфлікти / напруга між групами населення

Що стосується конфліктних ситуацій між різними групами населення, то абсолютна більшість інформантів зазначила, що суттєвих конфліктів за національною, політичною ознакою чи ознакою місця походження (наприклад, внутрішньо переміщені особи) в громаді немає. Трапляються якісь поодинокі випадки напруги, проте вони більшою мірою пов'язані саме з особистими рисами осіб, ніж з їхньою належністю до певної особливої групи.

«Прямо таких крупных, глобальных серьезных конфликтов я не замечал. Но мелкие конфликты есть и в основном эти конфликты на бытовой почве» (Респондент 11)

«Точно скажу, що ні, тому що у нас співіснують як в релігійному плані, так і в культурно-просвітницькому плані. Мені такі факти невідомі, факти конфронтації, які б виходили за межі незрозуміло яких ідей чи дій тим більше. Можливо, словесно – десь двоє людей зустрілось, це я не вважаю як те, що притаманне громаді» (Респондент 7)

«У нас как-то я не могу сказать, что кто-то кого-то презирает или не уважает из-за его национальности, цвета кожи и вот такого плана. Все привыкли, все так очень много лет живут. И у нас тут такой район, все друг к другу привыкли, переженились» (Респондент 18)

Тим не менш, деякі інформанти вважають, що в громаді відчувається напруга (хоча і не висока) щодо кримських татар.

«[Мелкие конфликты связаны] Чаще всего крымские татары... Из-за того, я думаю, разность воспитания. В том числе и религия разная. Когда живут на той территории, на одной улице, разные религиозные, разные взгляды, разное восприятие мира. То есть какие-то, может, мелкие есть. Но таких крупных...» (Респондент 8)

«Местные жители не воспринимают татар или воспринимают плохо, в штыки. Езжайте в свой Крым, езжайте туда. На этой почве чуть что, даже если кто-то сказал в адрес какого-то татарина, будем говорить, а вы тут разжигаете войну, то есть на этой почве, она очень такая... да, мы тут умеем жить, мы умеем общаться, но за спиной друг друга, вы понимаете... (Респондент 10)

В цьому ж контексті інформанти згадували про випадок, коли двоє співробітників кримськотатарського походження були звільнені з місцевої АЗС. Водночас інформанти додавали, що вважають цю ситуацію робочою та не пов'язаною з національним походженням цих співробітників.

«Вот лучший пример этого конфликта – это в Новоалексеевке на заправке уволили крымских татар, которые работали там, по национальному признаку. Собралась группа крымских татар и заблокировала эту заправочную станцию. И директор... как они считают, крымские татары – некорректно высказался в интернете, в Фейсбуке про их нацию. Ну, и сейчас уголовное дело. Вот и решение конфликта, никакого решения конфликта не возникает. Во-первых, это надуманные конфликты – специально кем-то инсценированные или подогреты» (Респондент 13)

«Это был, скорее, конфликт между работодателями и работниками, который возник на межнациональной почве, скажем так... Это татары, да. И наши украинцы. В таком плане. Но, опять же, кто там прав, кто виноват – я не могу сказать. Якобы там кто-то кого-то уволил, а те были не согласны. И завелось, что: "А вы те, а вы нас уволили, потому что мы такой национальности". Что там было на самом деле, я не знаю...» (Респондент 18)

Інша група, про конфліктні ситуації з якою згадували кілька інформантів, – це роми.

«Представители ромской национальности, которые... Проживают, скажем так, не совсем честный образ жизни: кража и все остальное. Естественно народу, людям это не нравится. И они начинают немножко подниматься, пытаются там как-то разобраться. Ни в коем случае не самосуд, нет. Просто как бы не думают о том, что можно обратиться в полицию и пытаются решить весь вопрос сами. И в итоге это все может затянуться в более такое негативное русло. И пошло,

поехало» (Респондент 11)

«Ромы у нас... Было здесь такое поселение. В одном селе они сразу жили. Они там занимались плохими делами, скажем так. То есть это воровство, грабежи. Тянули всё, что ни попадя. Потом их выгнали. Там был скандал. Это я точно помню. Их выгнало уже местное население. Просто власти не реагировали, полиция с ними ничего сделать не смогла. Люди их выгнали на улицу и спалили этот дом. Это я точно знаю. Потом они переселились в другое село» (Респондент 18)

Один з інформантів згадав, що раніше, у 2014-15 рр. траплялись конфліктні ситуації з військовими, проте наразі подібних ситуацій не виникає.

«Раньше когда-то были конфликты [с военными ВСУ], когда только начиналось. А сейчас нет, потому что очень многие уже служат часто. Вот, это коснулось практически всех семей, поэтому отношение равное. [Были конфликты] четырнадцатый-пятнадцатый года, когда приезжали сюда батальоны на ротацию. А некоторые злоупотребляли алкоголем. Сейчас уже, когда работает и военная полиция, и уже дисциплина есть нормальная. И, знаете, нет добровольческих батальонов, которые уже либо влились в вооруженные силы, либо расформированы. Поэтому они уже... дисциплина профессиональная. (Респондент 13)

Побіжно також було згадано напругу між патріотично налаштованими та умовно «проросійськими» мешканцями громади.

«Так, між українцями і мусульманами – таких конфліктів я не бачила, але з питань політики. Одні українці, патріоти України, інші хотіли б бачити себе в Росії» (Респондент 12)

Співвідношення патріотично налаштованих та проросійських

За словами майже всіх інформантів, суттєва частина населення громади має проросійський сентимент. Розмірковуючи над кількістю таких людей, інформанти називали цифри переважно в проміжку 20-60 %.

«70% граждан уверены в том, что Путин захватил Крым и что мы с Россией воюем на Донбассе. 30% граждан об этом знают, но они молчат, потому что у них там связи какие-то, где-то в России, они обслуживают их политическую партию, Оппоблок, ОПЗЖ» (Респондент 6)

«Были разговоры такие, что: «Ну, а что делать? Ну, придет Россия, значит, придет Россия». Одни говорили, что будут уезжать, как я сказала, куда-то на Запад, а может, даже и в Польшу. Ну, а другим все равно. То есть, я так думаю, что 50/50» (Респондент 14)

«Я думаю, мабуть, проукраїнських набагато менше. Мабуть, 60 на 40 буде» (Респондент 12)

Водночас частина інформантів зазначила, що серед своїх знайомих не має «проросійськи налаштованих».

«99% моего окружения только проукраинское» (Респондент 9)

Конфлікти в соцмережах

Окремим простором для висловлення невдоволення чи каналізації негативу виступають соціальні мережі. На думку кількох інформантів, саме тематика політичних настроїв є ключовою для обговорення тут.

«Это пророссийский взгляд. Вот эта тема, да. Это тема №1. Это ТОП. Это действительно, что бывает. Люди переписываются. Есть люди, у которых пророссийский взгляд. И очень много людей, когда там проукраинский взгляд. И идет переписка, ругательства между собой... Я знаю, что такое в соцсетях между группами такое было... А то, что были стычки, конфликты в кафе из-за того, что пророссийские, проукраинские взгляды... Даже поножовщина была там. Такое у нас было, да. Но это не связано именно с соцсетями» (Респондент 8)

«Конфликтуют, в основном... Я не знаю, это боты, не боты. Да. Потому что "мы против России, а мы за Россию". Не то, что мы за Россию. Как сказать... Старое поколение... Нет, не пророссийские взгляды. Постсоветские, наверное, скорее всего. Вот. То есть: "Это всё строили в Советском Союзе, а вы вот здесь вот так, а здесь так". Малороссы, новороссы и всё такое. Но основная масса... Я это не читаю, потому что там очень много ботов, которые просто разжигают... Конечно, основное разжигание там идет на тему политики. Я это даже не читаю, ни эти публикации, ничего. То есть любая публикация, там бабушка хвост собирает, заканчивается политикой» (Респондент 18)

Водночас, за словами інформантів, значна частина обговорень присвячена побутовим темам, обговоренню різного роду поточних проблем громади та країни.

«Да, [разногласия в комментариях] встречались, динамично развиваются. На какую тему? За налоги, повышение налогов. За то, что ФОПам нет помощи, а налоги повышают... Про водопровод... Что у нас говорили про водопровод? Что воду отключали... По поводу света очень обсуждений было много. Потому что свет часто отключали. (Респондент 14)

Позитивною стороною таких обговорень є те, що вони не переростають в очні конфлікти – цю думку поділяють всі інформанти.

«Не слышал я, чтобы у нас на этой почве был какой-то там конфликт реальный» (Респондент 6)

Конфлікти / напруга між владою та мешканцями громади

Один з інформантів зазначив, що потенційним джерелом напруги в громаді можуть бути відносини влади та громадян, у випадку якщо «власть начнет палку перегибать, и людям не будет возможности себе заработать». Однією з активних форм висловлення незгоди з політикою влади є протест. Тож ми поцікавились в інформантів, які протести відбувались в громаді протягом кількох останніх років та як на них влада реагувала.

Так, найбільше інформанти говорили про протести через відключення електропостачання на Арабатську Стрілку в розпал туристичного сезону.

«Проходили летом, что электричество отключается на Арабатской Стрелке. И эти

все товарищи, которые незаконно сдают свои койки, дома и места – не могут достойное проживание туристов. Поэтому дорогу перекрывали, выезд из Генічеська – несколько раз... Несколько раз дорогу перекрывали, полиция приезжала, уговаривала людей, чтобы разойтись. Власть тоже говорила, что она что-то решит. Ну, они ж не будут там постоянно сидеть на дороге, поэтому они и разбежались потом со временем. А электричество как отключалось – так и отключается» (Респондент 13)

«Проходили акции протеста летом. Связано это было с тем, что было отключение электроснабжения Арабатской Стрелки. По-моему, раза три даже проходило. То есть это определенными людьми было специально организовано... В основном жители..., работники, которые содержат базы отдыха... Значит, по времени это была одна акция, через три дня вторая. И через четыре дня третья. То есть там промежутки в полторы недели. Не больше это было» (Респондент 8)

Також значна кількість інформантів згадала про протести проти мобілізації, що відбувались ще у 2015 році.

«Це таке, я не можу сказати, під воєнкоматом, це років скільки, уже, мабуть, років більше, ніж п'ять, коли були мобілізації, людина, яка зараз перебуває, я не знаю, де, я не сліdkую за її долею, але я знаю, що нею опікувалась Служба безпеки України, коли вона, так скажімо, намагалась зірвати мобілізацію. Це було років, мабуть, п'ять – шість назад уже» (Респондент 7)

Серед інших протестів, які пригадали інформанти, були такі: з вимогою вплинути на кількість комарів та медуз, проти тарифів на газ та мітинг автомобілістів, які здійснюють незаконні перевезення до Криму, проти спроб врегулювання їхньої діяльності.

Не менш важливим є і той факт, що місцева влада реагувала практично на всі ці акції.

- Щодо електропостачання: «На сесію виносився вопрос, обращение на НКРЕ, больше проблем электроснабжения на Арабатскую стрелку... Была срочно собрана сессия. То есть там буквально через несколько дней после веерного отключения. Срочно была собрана сессия. То есть были, приглашались соответствующие должностные лица из инстанций, которые могут влиять на это. Были посланы, отправлены обращения официальные» (Респондент 8)

- Щодо перевізників: «Да, с администрации вышли глава администрации, начальник полиции, налоговики, по-моему, журналисты, пытались объяснить им, что пора жить по закону, нужно платить налоги, уговаривали их. Понятно, что это им не нравилось. Пытались найти диалог» (Респондент 6)

- Щодо тарифів на газ: «Вони прийшли, їм міське керівництво пояснило, що це коли був перехід на «Нафтогаз» останньої неділі, це тоді. Їм пояснили, чия це компетенція, хто приймає такі рішення і таке інше» (Респондент 7)

Підбиваючи підсумки цього блоку, варто зазначити, що, за словами представників органів місцевого самоврядування, незалежно від характеру конфлікту (чи він стосується відносин громадян з владою, чи різних груп населення), місцева влада намагається такі конфлікти попереджувати та, в разі виникнення, розв'язувати шляхом діалогу та пошуку рішень.

Проблеми громади, що потребують вирішення

Абсолютна більшість проблем в громаді, якими ділились інформанти, пов'язана зі

станом або розвитком інфраструктури. Чільне місце серед цих питань посідає якість доріг, зокрема проведення грейдування неасфальтованих доріг.

«Зрозуміло, виникають питання ремонтів доріг. Я знаю, що дуже багато і людей, самостійно які звертались, і громадських організацій, і громада обговорювали питання включення тих чи інших доріг до програм» (Респондент 7)

«Потом, дело в том, что у нас по улице ужасная дорога, ужасная. И когда проезжает мусорная, эта машина, потом, когда заезжают таксисты, все матюкаются, чуть ли не переворачиваются машины. То есть, даже грейдер... Как? ... То есть, мне выйти, прошел к примеру неделю назад дождь, я выхожу по уши в грязи. То есть, как-то не очень. Хотя как? Мы же оплачиваем коммунальные платежи...» (Респондент 14)

Не менш актуальним для громади є і питання роботи водопроводу, який потребує істотного оновлення.

«Місцева влада не може повністю в силу того, що коштів, дійсно, наразі недостатньо, наприклад, повністю не може вирішити, скажімо так, питання реконструкції водопостачання, всіх водопроводів реконструкцію, тому що якщо водопроводи не реконструювались і ремонтні роботи не здійснювались більше як півстоліття, то фінансового ресурсу наразі, щоб повністю все зробити, також не є достатньо» (Респондент 7)

Загалом вся комунальна інфраструктура, зокрема освітня та медична, потребує оновлення.

Хоча причиною протестів влітку 2021 року були відключення електропостачання на Арабатську Стрілку, проте потребує вирішення проблема стабільного електропостачання для всієї громади.

«И решит вопрос с Херсоноблэнерго по поводу проблем с электричеством в громаде. Потому что это просто жак. И летом, и зимой. Буквально два дня назад опять авария. Причем у людей упала десятка, десять тысяч вольт, упала на провода. И целая улица – у людей постреляли розетки, лампочки, вся техника сгорела, и погорели счетчики. И по сей день это ничего не решают» (Респондент 18)

Серед інших проблем інфраструктури громади називали розвиток Арабатської Стрілки (облаштування водовідведення та каналізації), створення в Генічеську повноцінної набережної, оновлення міського парку ім. Шевченка та створення нових парків, ремонт сміттєзвалища.

Деякі інформанти підтвердили актуальність питання безпритульних тварин для громади. Так само поодинокі представники громади згадували про нашестя медуз та комарів влітку 2021 року, що також було причиною протестів.

Один інформант наголосив на проблемі хімічних відходів, що зберігаються вже тривалий час у с. Рикове та потребують вивезення.

Також піднімалась тема відсутності сталої роботи з міжнародними донорськими організаціями для розвитку громади та потреби її активізації.

Випадки дискримінації

Абсолютна більшість інформантів не змогла пригадати випадків дискримінації за будь-якою ознакою.

Ставлення до різних соціальних груп

Окремий блок питань стосувався ставлення інформантів до різних соціальних груп, яке вони висловлювали через асоціації.

ВПО

У більшості інформантів ключовими асоціаціями щодо внутрішньо переміщених осіб була жалість та бажання допомогти. Хоча інформанти прямо не артикулювали цю емоцію, проте у їхніх словах чітко простежувалось співчуття до тих людей, які вимушено покинули свої домівки.

«Які асоціації? Я думаю, люди, яким було нелегко кинути рідну домівку і приїхати, де в кого які родичі були, а дехто, може, на голе місце приїхав. Це люди, яких треба пожаліти» (Респондент 12)

Цікаво, що один з інформантів чітко розділяє ВПО, які проживають в громаді, від ВПО, які лише формально зареєстровані там, а проживають на тимчасово окупованих територіях («которые гастролеры, приезжают только зарплату или пенсию снять и отметить-ся, что они перемещенные»).

Немісцевий

Більшість інформантів має позитивні асоціації з категорією «немісцеві», оскільки для них «немісцеві» – це, в першу чергу, туристи, гості міста. Поодинокі інформанти вказували, що не мають позитивних чи негативних асоціацій, натомість використовують цей термін на позначення будь-кого, хто не є з Генічеської громади. Один з інформантів асоціює «немісцевих» з внутрішньо переміщеними особами.

Цигани / роми

Більшість інформантів має негативні асоціації з ромами / циганами. Найперше їх пов'язують з крадіжками та безладом. Проте поодинокі інформанти згадували скоріше про особливий уклад життя ромів.

«Асоціація? «Цыгане шумною толпою по Бессарабии кочуют», сьогодні тут, завтра там. Роми – це цигани. Також люди, які люблять волю, співають, танцюють, це люди без державності. У мене знайома говорила: ні флага, ні родіни» (Респондент 12)

«Донецькі»

Третина інформантів пов'язує категорію «донецькі» з внутрішньо переміщеними особами та не має негативних асоціацій з ними. Приблизно у такої ж кількості інформантів при згадці про «донецьких» виринає асоціація з бандитами / «бандформуванням Януковича».

Кримчани

Більша частина інформантів асоціює категорію «кримчани» з внутрішньо переміщеними особами, «переселенцями». Кілька інформантів вказали, що кримчани – це «брати» та «партнери». Також двоє інформантів вказували на складному становищі тих, хто зараз залишився в Криму, назвавши їх «окупованими» або «людьми, яких захопили без їхньої волі».

Росіяни («русские»)

Більшість інформантів не має негативних асоціацій з росіянами («русскими»). Частина тих, в кого наша команда брала інтерв'ю, пояснювала це тим, що вони самі – «русские». В деяких ця категорія викликала нейтральні асоціації на зразок «громадяни іншої держави». Кілька інформантів мали негативні асоціації щодо росіян, зокрема «ворог», «слабкі люди, які не вміють чітко відповісти, чого вони хочуть».

Українці

Двоє інформантів висловили нейтральну асоціацію щодо категорії «українці» («громадяни»), тимчасом як решта – позитивні. Інформанти називали такі асоціації: «хазяїн», «воїн», «брати», «патріоти», «рідня».

Кримські татари

Більшість інформантів пов'язують кримських татар з чимось позитивним або мають нейтральні асоціації. Висловлювались кілька асоціацій з Кримом. Також кілька інформантів вказували, що кримські татари – це «рідня», «брати», «друзі», «одні з місцевих жителів», «громадяни нашої держави». Один з інформантів назвав цю групу «воїнами, яких ганяють вже скільки років». Лише в одному інтерв'ю зустрічається негативна асоціація перестороги, хоча, за словами інформанта, це і не пояснюється особистим досвідом.

Мусульмани

Абсолютна більшість інформантів має позитивні асоціації з категорією «мусульмани». Приблизно третина одразу асоціює їх з кримськими татарами. Частина інформантів звернула увагу на інакшість представників цієї групи («люди, які відвідують мечеті», «люди іншої віри»), проте не надавала цьому негативної конотації. Один з інформантів першою асоціацією назвав обережність, проте пояснив, що вона стосується як потенційної небезпеки від представників цієї групи, так і необхідності бути обережним у своїй взаємодії з ними, аби не образити.

Наші люди

Лише один інформант мав негативну асоціацію з категорією «наші люди» та пов'язував її з непотичними практиками. Решта інформантів вказувала, що «наші люди» - це ті, з ким маєш щось спільне: погляди, місце походження чи проживання, інтереси, віру. В однієї інформантки це словосполучення асоціюється з українцями.

«Наш человек – это с которым я могу сесть и за столом выпить водки» (Респондент 13)

Українські військові

Всі асоціації з українськими військовими, якими ділились інформанти, були позитивними. У переважній більшості інтерв'ю їх називали захисниками. Також звучали асоціації «герої», «професійні люди».

«А вообще что может быть прекраснее Родину защищать?» (Респондент 9)

Російські військові

Ключовими характеристиками російських військових були відсутність власної думки

та беззаперечно виконання наказів. Більшість інформантів описувала їх як «ворогів», «загарбників» або тих, від кого варто чекати небезпеки. Одна інформантка зазначила, що не має негативних асоціацій щодо російських військових.

Представники НЗФ, організованих РФ на території ОРДЛО

Майже всі інформанти мають однозначно негативне ставлення до представників незаконних збройних формувань, організованих Росією на території окремих районів Донецької та Луганської областей. Частина інформантів наголошувала на недостатній обдуманості їхніх дій, називаючи «ідіотами», «полоненими», «людьми, які просто загубились».

Ті, хто лишився в ОРДЛО

У більшості інформантів люди, які лишилися на тимчасово окупованих територіях Донецької та Луганської областей, викликають співчуття. Частина інформантів наголошувала, що ці люди не мали можливості (грошей, притулку), щоб покинути ТОТ. Інша частина прямо вказувала, що це нещасні, бідні люди. Також висловлювалась надія на те, що колись мешканці ТОТ ОРДЛО повернуться. Одна з респонденток назвала їх «лохами». Подібні асоціації інформанти висловлювали щодо **тих, хто лишився в Криму**.

Перехідна юстиція

У зв'язку з дискусією, що триває навколо питань перехідної юстиції та яка пожвавилась через розробку проєкту закону «Про державну політику перехідного періоду», ми поцікавились в інформантів їхньою думкою щодо ключових питань постконфліктного врегулювання.

Визнання правочинів

Одразу варто зазначити, що питання про визнання правочинів, здійснених на тимчасово окупованих територіях, викликало складнощі в інформантів. Практично одностайною була позиція щодо того, що анулювати всі ці правочини після деокупації не варто – лише одна інформантка поділяла протилежну думку. Більшість не дала однозначної відповіді щодо конкретного механізму визнання чи підтвердження документів, оформлених чи виданих на ТОТ. Один з інформантів відстоював судовий порядок розгляду таких питань.

«Я думаю, только в судебном порядке, то есть только наш суд может подтвердить правомочность того или иного документа. Если стороны все согласны, то суд примет решение, это вообще не проблема» (Респондент 6)

Інший представник громади виступив проти судового порядку, пояснюючи це необхідністю врахування не лише юридичного аспекту таких правочинів, але і політичного.

«Политика тут, в данном случае, должна работать через СБУ. То есть СБУ принимает решение, что там это незаконно или еще какие-то моменты» (Респондент 8)

Амністія

Не менш важливим аспектом перехідної юстиції є амністія. Абсолютна більшість інформантів висловились проти тотальної амністії, проте їхні думки щодо конкретних

умов розділились. Так, один з респондентів зазначив, що кожен, хто взяв у руки зброю має нести покарання. Інша озвучена позиція полягала у тому, що відповідальність мають нести лише ті, хто вчинили вбивство. Один з інформантів пішов далі та зазначив, що відповідальність повинна поширюватись лише на тих, хто вбив цивільного, полоненого або відібрав цивільну власність. Окремо частина інформантів пропонувала приймати рішення на підставі того, чи була участь у НЗФ примусовою або добровільною.

«Если человек взял под дулом автомата, его заставили, как в свое время при Сталине надевали пиджаки черные, давали лопатку саперную и давай вперед, кричи ура. Это один разговор, но если человек проявлял себя там очень активно, то я думаю, там должен быть суд и человек должен нести за это наказание (Респондент 6)»

Один з інформантів висловив думку, що під амністію мають потрапляти лише ті, хто ще до завершення конфлікту здав зброю, перейшов на бік України та допомагав їй інформаційно.

Так само один інформант виступив за те, що необхідно надати амністію всім, хто «воював на тому боці» та не порушував правил ведення війни, не вчиняв воєнних злочинів.

«А именно в вооруженном конфликте, который участвовал... который соблюдал правила ведения войны – эти должны быть амнистированы сто процентов. Разовая амнистия всех военных, которые участвовали в вооруженном конфликте с соблюдением правил ведения войны» (Респондент 13)»

Важливо зазначити, що кілька інформантів наголосили на неможливості поширення амністії на тих, хто вчиняв воєнні злочини.

Люстрація

Що стосується люстрації після деокупації, то тут інформанти так само мали достатньо відмінні бачення.

Один з інформантів висловив думку, що необхідність люстрації залежатиме від конкретного сценарію, за яким буде повернуто контроль над територіями. На його думку, такий крок буде необхідним, якщо повернення відбудеться не шляхом укладання мирної угоди, пунктом якої може бути не-проведення люстрації.

Єдина позиція, яку висловили одразу кілька інформантів, стосувалась індивідуального підходу до рішень щодо люстрації.

«То есть, если там простой специалист работает, то уже смотреть, какие он там принимал решения или подсказки. Может быть, и ничего не надо. Да? Если там принимал решения в каких-то незаконных делах, то, конечно, нужно люстрировать. А тем более, более ужесточенные должны быть меры наказания верхушкам, как Вы их назвали» (Респондент 8)»

Один з респондентів, що висловили думку щодо індивідуального підходу, на продовження своєї тези вказав, що має бути утворений спеціальний орган, який і прийматиме рішення щодо кожної окремої особи.

Що ж стосується конкретних категорій осіб, які мають підлягати люстрації, то тут лише кілька інформантів висловили власну позицію. Так, один з них вважає, що люстрацію варто поширювати на усіх правоохоронців та службовців «державних органів».

«Все, скажем, люди, которые носят погоны – это раз. Это даже не оговаривается. Про тех людей, которые занимают более высокие должности в погонах – тем более.»

И естественно, все учреждения. Все госучреждения. Я не думаю, что они должны занимать эти места» (Респондент 11)

Інша інформантка вважає, що лише «верхівка влади» окупаційних адміністрацій має бути люстрована. Щодо цієї ж категорії «топ-чиновників» один з інформантів висловив іншу пропозицію – вислати їх на територію Росії.

«Только те, которые занимали руководящие посты в этих так называемых ЛНРах, ДНРах, должны быть репатриированы на территорию Российской Федерации» (Респондент 13)

Відповідаючи на питання про люстрацію, один з інформантів висловив достатньо радикальну позицію – обмежити виборчі права мешканців ТОТ після деокупації на 25 років та не проводити на тих територіях виборів до органів місцевого самоврядування 15-20 років.

Виплати за здачу зброї

Одне з положень проєкту закону «Про державну політику перехідного періоду» стосується грошових виплат за здачу зброї. Тож одне з питань, які ми ставили під час інтерв'ю, стосувалось ставлення до такого заходу.

Більшість інформантів висловились проти виплат за здану зброю. На їхню думку, основним стимулом тут може і має бути несення відповідальності в разі невиконання рішення про здачу зброї.

«Я думаю, что инициювати здачу зброї – це точно, тому що велика кількість зброї – це безпековий момент для громадян. Я б не була прихильником винагород, фінансових винагород. [Стимулювати] не обов'язково фінансово. Тратити кошти платників податків на винагороду на здачу зброї – я не прихильник таких. Краще потратити кошти платників податків на розвиток... Якщо не здають зброю, будуть притягнуті до відповідальності» (Респондент 7)

Третина інформантів все ж підтримують надання фінансової винагороди за добровільну здачу зброї.

Один з інформантів виступив за те, щоб «роздати зброю всім українцям», аби зрівняти можливості.

Національний день пам'яті жертв збройної агресії Російської Федерації проти України

Ідея запровадження Національного дня пам'яті жертв збройної агресії Російської Федерації проти України знаходить підтримку у більшості тих, з ким були проведені інтерв'ю.

«Я думал, что у нас уже установлены такие вот, не знаю, это не праздник, а, скорее всего, день жалобы... Конечно, нужно... Нужно ходить по школам и нашим детям объяснять, что такое война в картинках, пенсионеров собирать в кинотеатрах, показывать им, что такое война в картинках, потому что люди, которые не видят, это не чувствуют на себе, они не понимают, что такое война, они даже не верят в нее. Поэтому этого мало» (Респондент 6)

Менша частина інформантів не підтримує ідеї запровадження такого дня. Одним з озвучених аргументів була надмірна кількість різноманітних пам'ятних дат в календарі.

Одна інформантка поки не визначилась зі своєю позицією щодо цього питання, маючи як аргументи за таке рішення, так і проти нього.

«Я не считаю, что это даст что-то такое толковое. Не думаю. 50/50. Как бы можно установить. Но я думаю, что люди и так помнят. Зачем им постоянно напоминать об этом?» (Респондент 14)

Створення Музею подолання агресії Російської Федерації проти України

Ще одне питання стосувалось політики пам'яті, а саме – створення Музею подолання агресії Російської Федерації проти України. Більшість інформантів не підтримала відкриття такого закладу вже зараз. Частина з них в цілому виступає проти відкриття цієї установи, хтось вказує, що це не на часі саме зараз.

«Музей? А зачем нам музей? Нам нужно вложить в головы молодого поколения, что вот был такой период жизни нашей страны для того, чтобы они понимали, что это такое, для того чтобы они в будущем хранили то, что им передали пока что, наши, скажем так, бывшие и нынешние власть имущие. Музей должен быть в голове. Должны помнить, должны знать. А не пиариться и что-то там строить для того, чтобы был музей. У нас слишком много других проблем для того, чтобы строить музей. Но память должна быть» (Респондент 11)

Один з прихильників відкриття Музею подолання агресії РФ зазначив, що найперше такі заклади потрібні в регіонах, що межують з Донецькою, Луганською областями та Кримом.

Один з інформантів, який не підтримує відкриття музею, вважає за необхідне створити спеціалізований дослідницький інститут.

Економічна ситуація в громаді

Робота

За словами інформантів, ситуація з ринком зайнятості в громаді непроста. Ключовими сферами, де можна знайти роботу, є туристична; агросектор – для сільської місцевості, державний / комунальний сектор та торгівля – для Генічеська. Проблема з першою полягає у сезонному характері роботи.

«Основная, №1 – это туристическая, которая зимой не работает, летом работает. Зимой отдыхают, летом заработали деньги» (Респондент 8)

У решті секторів є незаповнені робочі місця, проте зарплати на цих позиціях є настільки низькими, що спеціалісти не йдуть туди працювати.

«Вы знаете, сказать, что рабочих мест нет, это неправда. Рабочих мест очень много, но никто не хочет работать на низкие зарплаты. Зарплаты в селах в основном минималка, в основном такое обслуживание минималка, что-то чуть-чуть какие-то премиальные... Рабочих рук нет, нет и строителей, нет электриков, нет трактористов, нет комбайнеров, водителей, в медицине полнейший аут, нет ни докторов квалифицированных, медсестер. Кадровый голод везде. Так что когда говорят «нет рабочих мест», есть, нужно решать вопросы зарплат» (Респондент 10)

Як наслідок, частина кваліфікованого населення мігрує чи у великі міста, чи за кордон.

«Поэтому, если человек более-менее... нормальный, то он где-то уезжает отсюда: либо в большой город, либо за границу» (Респондент 13)

Місцеві соціальні програми

Що ж стосується соціальних виплат та пільг, то, за словами інформантів, усі ті, які гарантовані державою (зокрема для ветеранів АТО / ООС), надаються на території громади без затримок чи ускладнень.

На місцевому рівні основним інструментом підтримки соціально вразливих верств населення є матеріальна допомога. Для її отримання достатньо написати заяву до міської ради та докласти документи, які підтверджують потребу в отриманні таких коштів. Внутрішньо переміщені особи також можуть за загальним порядком звертатись щодо отримання такої допомоги. Більше того, статус ВПО є підставою отримати більшу суму коштів.

«Основная поддержка малозащищенных верств населения – це допомога... Матеріальна допомога, це так називається. После децентрализации в этом году она увеличена больше. И поэтому разные категории, разные версты. От детей с какими-то болезнями, до инвалидов. В основном это болезни обращаются... Это разовая помощь, да. То есть люди просто обращаются. У них проблема со здоровьем, к примеру. И они просто в городской совет пишут заявление. Прилагают туда соответствующие документы и получают. То есть все просто. Просто написали, просто приложили, просто получили» (Респондент 8)

Інституціоналізованим інструментом підтримки є робота соціальної служби та будинку піклування.

«Один раз была приятно удивлена работой наших социальных служб. У нас живет бабушка на улице. Такая, очень сильно в возрасте. Наверное, лет уже девяносто. И родственники у нее живут далеко. То есть они там приезжают раз в год... Оказывается, к ней, это я уже выяснила, к ней ходит социальный работник несколько раз в неделю. Раз в неделю она ей закупает продукты. То есть это все работает. Социальная служба работает. То есть они за одинокими людьми присматривают. Они им покупают еду, приносят продукты, убирают, стирают» (Респондент 18)

«Є на території громади дім, де утримуються особи, які не мають можливості, рідних, які б їх доглядали» (Респондент 7)

Серед інших програм та заходів згадували про купівлю квартир для дітей-сиріт та надання коштів ветеранам АТО / ООС, які одночасно є внутрішньо переміщеними особами, на придбання житла.

За тими напрямками, де відсутні державні чи місцеві програми підтримки, допомагають громадські організації.

«Але багато людей тих, які не мають статусу, або, скажімо так, вік людини не пенсійний, ще немає пенсії, але вже немає роботи. Це біда, це біч. Але тут підключаються громадські організації, щось допомагають, але це ж не система, будемо так говорити» (Респондент 10)

Місцеві програми підтримки бізнесу

Як зазначають окремі інформанти, комплексних місцевих програм з підтримки бізнесу немає. Проте якщо є необхідність виділення земельної ділянки для об'єкту торгівлі, то влада йде назустріч.

Державне кредитування

Більшість інформантів чули про такі програми, проте лише кілька з них мали досвід їх використання: один інформант звертався кілька разів, але так і не отримав; інший – брав «теплий кредит» на утеплення будинку.

Слата комунальних послуг

Частка доходів, яка йде на оплату комунальних послуг, за словами інформантів, варіюється від 5 % у одних до понад 100 % (вартість перевищує дохід) у інших.

Місцевий бюджет

За словами представників органів місцевого самоврядування найбільша частка бюджету громади йде на утримання бюджетних установ: сплату заробітної плати та оплату енергоносіїв.

Перспективи розвитку громади

Ключові перспективи абсолютна більшість інформантів вбачає у подальшому розвитку туризму (головно – на Арабатській Стрілці) та аграрного сектору. Одна з інформанток також пов'язує можливість майбутніх позитивних змін зі становленням громади внаслідок децентралізації. Водночас, частина інформантів вважає, що перспективи розвитку є примарними у зв'язку як із загальними тенденціями розвитку української економіки, так і з відтоком кваліфікованих кадрів саме з Генічеської громади.

Аналіз фокус-групової дискусії з мешканцями Старобільської ОТГ

Ставлення до влади в громаді та її роботи

Всі учасники фокус-групи виявили довіру до результатів виборів на місцевому рівні. Важливо, що інформанти висловили більшу довіру до виборчого процесу на місцевому етапі, проте мали сумніви щодо того, що роблять з результатами на вищих рівнях виборчих комісій.

«Скорее всего, более честные, потому что у нас небольшой городок, и все преевосходно все знают, и быстрее, чем что-то другое. Я, конечно, больше за то, что тут меньше фальсификации, чем в больших городах.»

«Здесь люди сами все посчитали уже. Согласен.»

Щодо зв'язку з владою, то насамперед зазначали, що зараз з місцевою владою легко комунікувати, наприклад, через соціальні мережі.

«Коммуникация. Коммуникация через интернет: Фейсбук, Мессенджер, там. Письменные запросы, официальные письма. Там так же можно смело написать нашему мэру города, она ответит. Любому представителю, депутату, так же могут ответить, если написать в Фейсбуке.»

«Я по работе часто с ней переписываюсь, так быстрее. Чем к ней попасть, быстрее написать.»

«Ну то для мене хороше, що при зверненнях все ж-таки дуже часто реагують, і якщо є можливість це негайно вирішити, то завжди...мається завжди – якщо є можливість, то питання вирішувалось. Наприклад, якщо то допомога в організації якогось підключення електричного для фестивалю чи якогось заходу, то це не була проблема дуже велика.»

«Не могу сказать ни положительные, ни отрицательные так вот, чтобы четко. «Бабское» радио говорит о том, что сейчас проще обратиться к власти, поэтому... Ну, вот, как поделились на громады, то сейчас это более доступно, скажем. Но сама лично не обращалась. Вы задали вопрос: считаете ли вы, что сейчас более доступно? Вот да, я считаю.»

Учасники наводили і конкретні приклади звернень до влади та вирішення питань громадою (прикладі кооперації). Ці приклади наводились як у позитивному, так і в негативному або нейтральному контекстах.

«Так. Ми зверталися групою активістів з села Бутове і Піщане з приводу вивозу мусора, з приводу створення на базі Чмирівської ОТГ такого комунального підприємства. І за такі довгі три роки ми все ж-таки досягли такої мети, і в нас тепер санкціонований вивіз мусору. Ми спочатку через депутатів, а вже депутати збирали таке засідання у нашому місцевому клубі.»

«Зі свого досвіду і те, що я там бачу, мешкаю тут в такому, не власному будинку, а в квартирному. І в нас було, практикувалось, що навіть активісти наші місцеві, бабусі звертались до керівництва, до депутатів міської ради, я так розумію, і приходили

безпосередньо до двору, так би кажучи, нашого двору житлового будинку, і ми вирішували проблеми стосовно ось перекриття криші будинку багатоквартирного. Тобто усі разом вирішували, як краще, що за чим потрібно робити, які заяви писати, тобто коректували нашу роботу, і таким чином ось, ну, як би кажучи, сарафанним радіо, але, тем паче, питання ми це вирішили. Три місяці назад нам кришу перекрили».

«Ну, на жаль, саме в цьому, конкретно, якщо за нашу родину розмовляти, конкретно, якщо нашу проблему брати, то в цьому році, на жаль, ми зіштовхнулись з цією проблемою, коли безпосередньо звернулись до власті стосовно вирубки дерева, яке було аварійне. І, на жаль, ми чекали біля трьох, чотирьох місяців, щоб це аварійне дерево, яке, ну, майже, там, падало – ніякої реакції не було! Да. І тому, на жаль, в мене такий от досвід».

«Дело в том, что сейчас такая жизнь, что я уже понял с нее, что нужно опираться самому на себя».

«Ну, да, надо начинать самому, а там люди подтянутся».

Також учасники говорили про те, що спілкуються в громадах задля вирішення проблем, регулярно зустрічаються відповідно до потреб.

«Внутри громады встречаемся и обсуждаем все темы. Собираемся иногда и разговариваем. Обсуждаем интересные темы, обмен мнениями между собой. В общем, интересно».

Деякі учасники чули про бюджет участі, брали участь в громадських слуханнях тощо. Окремі учасники згадували і про такий інструмент як діалогові заходи.

«Ну, то звернення до депутатів. Я знаю, що можна звернутися, і вони більш будуть, ну, в них буде більше повноважень щодо запитів, до якихось адміністративних ресурсів. Громадське обговорення – це така форма, яка має бути, можливо, частіше, але вона, я знаю, що іноді виникають такі дії. Я знаю, що теж дуже багато пропонують таких, як сказати, провести діалоги. Як активіст, я трохи в цій темі, сам проходив тренінги з діалогів, але на той момент не було таких запитів саме на то, щоб провести цей діалог. Можливості є, але таких, прямо запитів нема, щоб до нас робили якісь діалог з якогось питання».

Інформанти зазначали багато позитивних змін, пов'язаних з децентралізацією, проте подекуди говорили про їх повільність чи недостатність, особливо у порівнянні з іншими громадами (ОТГ).

«...Так как я часть прожила в Новопскове, в Новопсковской громаде, я не знаю, надеюсь, что чули о ней, и как бы вот разницу. Буквально за несколько лет, сколько там произошло изменений, действительно, изменений! И как бы у нас? Вроде, я не скажу, чтобы ничего, вроде якісь там плюсы есть, та сама дорога, яка обласна, да? Така, центральна дорога. Но если брать глобально, ну, честно, ну, не меняется! Те же самые детские площадочки, ну, они...в общем, ну, не знаю...мені нічого не міняється».

Що ж стосується роботи комунальних закладів, то інформанти більше задоволені роботою освітніх закладів (хоча і тут звучали нарікання на недостатню зацікавленість учителів роботою). Натомість роботу медичних закладів та комунальних служб оцінили незадовільно.

«Обустройство школ и ФАПов проводится, реконструкции заметные очень, сдвиги в лучшую сторону – тут я отмечу плюс».

«Если хочешь, чтобы тебя вылечили – плати! Договаривайся, иди к платным врачам, и тогда будет какой-то эффект. Чтоб выписать тебе направление на этот бесплатный, тоже надо пройти семь кругов ада. Лучше, если ты болеешь, заплатить и не париться. Образование? Образование хромает, но, по сравнению со всем остальным, терпимо».

«Школы работают, а вот медицина – ужас! Я согласен с Мариной. Пока направление выпишет твой врач, нужно выстоять очередь. Чтобы попасть в поликлинику – через электронное все... документ электронный нужен. Без него никак не попадешь! А выписывает она очень медленно».

«Я бы хотела сказать, что реформа медицинская намного усложнила обращение к своему доктору или к узкому специалисту».

«Я хотела сказать, что, в принципе, если мы попадаем в стационар или на пропускной пункт – там, конечно, помощь оказывают и вполне нормально все, ну, отношение к нам и все хорошо. Но вот это попадание к семейным врачам – это намного ухудшилось. Сдача анализов, прохождение каких-то плановых медосмотров – это просто круги ада!»

«А у нас только одна коммунальная служба – «Благоустрой», которая осуществляет уборку улиц, вывоз мусора, и что они там еще? И по мелочи – то тротуарчики почистить, то столбики установить ограничительные, некоторые знаки дорожные они устанавливают. «Автодор» как таковой, наш, местный, не работает. Они как бы есть, какие-то отчеты, наверное, сдают, но они ничего не ремонтируют. По школам – почти во всех населенных пунктах есть школы, в нашей ОТГ. По медицине – ФАПы открываются. Но, как говорили все выше, специалистов очень мало».

Локальний вимір глобальних проблем

Щодо верховенства права – то більшість сказали, що не стикались самі безпосередньо і їм важко щось говорити.

«Мне тут трудно, трудно ответить, потому что лично на моем опыте я ничего негативного не могу сказать, но вот в кругу знакомых были такие случаи, что не подерживалось это... Несправедливое решение и снова...подавали свою апелляцию в высшие органы. В общем, так».

«Зараз не стикалась, а колись раніше – суд продажний був. Усе було за взятки, все за взятки!»

Всі учасники фокус групи сказали про громаду, як таку, де присутня корупція, проте зауважили, що вона в цілому не відрізняється від ситуації в країні загалом. Також згадали про справу з обвинуваченням в корупції керівника відділу ЖКГ, яка зараз розслідується («затримали на хабарі начальника відділу ЖКХ міської ради»).

«Я думаю, примерно везде ситуация похожая».

«Ну, практики как бы, такой практики, на своих глазах такого как бы, слава Богу, не было, чтобы вот, действительно, видно было. А как бы, там слухи, ну, слухи – это ж такое дело».

«Ну, по поводу коррупции, лично я не сталкивалась, все услуги, которые, допустим, у меня в необходимости, я получаю в порядке очереди».

«Расскажу по поводу молоді і студентства. Вони ж всі про це розмовляють кожен

день. Іноді хочеться сказати: «То ви звертайтеся до суду з вашими обвинуваченнями! Або ж мовчить і не кажіть на людину, що він бере взятки».

Поліції не дуже довіряють, хоча звертаються. Насамперед пояснюють це непрофесійністю поліцейських. Поліцейські, на думку людей, «такі самі, як і інші» – п'ють, гуляють, не знають законів. Це часто аргументувалось віком (молодістю) особового складу. Говорили про їх неефективність, зокрема про те, що на виклики приїжджають, «коли вже щось трапилось».

«Я им, вообще, не доверяю. Абсолютно! Да потому, что они сами же и разводят вот этот вот балаган. Они сами и пьют, и курят, и вместе с молодежью. Ну, в основном, молодежь. Это я видел и как бы ни раз, и ни два, особенно летом, когда речки, когда там все».

«Маньяка уже месяц ловят!» (далі з'ясовується, що вже четвертий місяць)

«Ну, они же, банально, некоторые как бы, которые, может, молодые – они даже законов не знают. Получается, что у нас в полиции работают люди, которые сами же не знают свод законов, по которым они пытаются как бы к людям подойти и обвинить их в нарушении закона».

«Если бы они все пили бы меньше, может, было бы лучше. Но так как все у нас тут пьют, все совместно, поэтому судить как-то как, кто работает – это очень тяжело».

(Про прокуратуру) «Где находится, знаем. Мы единственное, что знаем – где она находится, а все остальное, на этом все и заканчивается. Наши знания».

Майже всі учасники чули про громадські ініціативи чи безпосередньо брали участь у них. Серед того, чим займаються в ОТГ місцеві громадські організації та активісти згадувались: бездомні собаки, правозахисна діяльність, сміття, екологічні питання, озеленення і благоустрій, адвокація, фестивалі і свята, безпека у нічний час, просвітницька робота, освітні проекти для дітей, психологічна допомога, донорство крові тощо. Загалом, відзначали, що місцеві залучені до таких ініціатив і є підтримка з боку влади (позитивна динаміка). Проте говорили і про проблеми.

«Да, да, есть группа людей, собрались, которым жалко собак. Они тоже к мэру обращаются насчет...»

«Экология – прямо организация есть, молодежная организация, які озеленяють Старобільщину. Насаждают деревья, кушці. Тобто це є, звісно, плюсом великим».

«...зараз так, а раніше – не дуже».

«Да, увеличилось количество общественных организаций, активистов много, свои уже инициативы предлагают, но всегда найдется тот, кто «а баба Яга – против».

«Да, поддерживают. По сравнению с тем, как мы начинали 6 лет назад, были единицы. Сейчас это все очень сильно расширилось, и каждая организация взяла на себя одну нишу. Психологические, вот вы говорили, какие помощи. Психологические, юридические, образовательные. Сейчас очень актуально – это гендер, это социальное развитие. И сейчас более, конечно, поддерживают нас и громада, и влада, и все, все, все по сравнению с тем, что было 6 лет назад. И сотрудничество, и с институтами, и со всем, со всем».

«Насчет того, что молодежные организации часто не сильно и занимаются моло-

дежью. И молодежная политика у нас в регионе прописана буквально, может, год назад. И все это – гендеры занимаются, а молодежью пока еще нет».

Проблемні ситуації та напруга в громаді

- Проблема з бездомними собаками. Учасники групи про неї говорять не тільки в термінах власне самої проблеми (наявності бездомних собак чи їх нападів тощо), але й саме як про протистояння груп активістів. Більше того, це перше, що учасники згадують на питання про напругу в громаді.

«Можно, из того, что наболевшее и часто на слуху? Противостояние зоозащитников и тех, кто, наоборот, против того, что бродячие собаки гуляют спокойно по городу».

«У нас, наверное, я соглашусь – это только те, кто зоо, те, кто за собак и против собак. Это самая у нас такая, распространенная тема. И в интернете, и в жизни, и, вообще, везде».

«Мне кажется, у нас и власть тут помогает, и общественники, и активисты, и много для всего этого делают, но, опять же, есть две стороны, которые за и которые против. И их все равно все не устраивает. Поэтому как бы тут ни старались, но я считаю, что по зоо, по собакам, делается сейчас очень много всего. Их и стерилизуют, и прививки, и учат их, по-моему, Харьковский питомник, но все равно и тех и тех это не устраивает».

- Проблема зі сміттям. При цьому йдеться як про збір сміття, так і про переробку.

«Я подчеркну: мусор – это у нас глобальная проблема! Мусор и собаки».

«То есть отдельно – пластик. А с отрицательных? Как раз с отрицательной стороны – по мусору надо было бы разработать или программу какую-то городским властям, чтобы не было несанкционированного выброса. То есть бывает, едешь за городом, а пакетики с мусором валяются. То есть чтобы с...как его? «Экотранс» вывозит мусор? Чтобы были заключены договора со всеми жителями города на вывоз мусора».

- Проблема з дорогами (якість / обслуговування). Зокрема, щодо цього відбувались протести з перекриттям дороги.

«Насколько я знаю, это было начато в социальных сетях обговаривание, потом как-то собрались, если не ошибаюсь, это даже выходной день был. Собрались на дороге прямо, местные жители, очень много. Со Старобельска, с Новопскова, с Новопсковского района. Достаточно много было машин, активистов, которые прямо перекрывали дорогу, не пускали ни автобусы... Ну, прямо, знаете, масштабно. Но, к сожалению... Да, приезжали, насколько я знаю, кто-то с политиков, как бы обещали, рассказывали, все сделаем, все хорошо. Какое-то время прошло, какой-то, там, ямочный ремонт сделан. Может быть, кто-то скажет, что я неправа, но сейчас этой дороги уже нету. То есть нормальной дороги, там уже все, там уже нету».

- Також зазначали відсутність громадського транспорту.

«А еще большая проблема – то, что у нас нет общественного транспорта. У нас был общественный транспорт, в связи с карантином закрыли, дальше его не запускают. Хотя, в принципе, можно было бы запустить и сделать какие-то...ну, в этом плане какие-то подвижки».

Щодо дискримінації ВПО згадували, що її зараз вже набагато менше, ніж була. Більше того, що вона спрямована на окремі категорії (наприклад тих, хто не проживає в громаді, а тільки приїжджає за виплатами).

«Ну, сейчас нет. Поначалу, конечно, была некоторая дискриминация, когда мы только переехали как переселенцы. «Вот, понаехали! Вам тут и гуманитарка, вот вам и все, а нам – ничего». А сейчас, конечно, это все уже более утряслось. Но есть все равно категория людей такая, которые, будем говорить, и с той, и с той стороны. Что переселенцы есть такие еще, которые считают, что им все еще обязаны, и всем должны помогать. Также есть и местные, такие, которые до сих пор считают, что понаехали, мы тут только враги и все остальное».

«Нет, сейчас нет, потому что раньше нам давали, мы получали гуманитарную помощь, более практически, и как бы местные жители на нас были озлоблены, почему нам дают, а им не дают? А сейчас как бы это все ушло и поэтому сейчас вполне нормально. Ну, есть, конечно, эти люди, которые к нам отрицательно, ну, негативно относятся, но их уже, наверное, меньше, или они просто этого не показывают».

Учасники згадували й гендерну дискримінацію як таку, з якою стикаються час від часу.

«Ну, гендерная дискриминация, когда не воспринимают женщину как водителя, как политика, как руководителя – вот это как бы у нас есть. Это практикуется, это есть открыто».

Також респонденти говорили про суперечки в соціальних мережах в Інтернеті, проте зазначали, що вони «не переходять в реальне життя».

«Да, в основном – местные жители с местными жителями. Но бывает еще залетные, которым, возможно, проплатили, которые начинают поднимать какие-то темы. Знаете, как «подкинуть на вентилятор» какую-нибудь тему, а местные уже подхватывают».

«И все превосходно знают, у нас есть один тут патриот, ну, как бы так говорить, который разводит срач за любой вопрос, за что ни возьмется, то начинается скандал! То дороги не так, то больница не то, и пошло, поехало! Из-за этого начинается».

«Я была свидетелем такого обсуждения. Какая разница, как называется улица? Было переименование улиц – и какая разница?»

Було згадано протест проти підвищення «комунальних», про який більшість учасників групи дізналась з мереж.

«Я знаю тоже, что что-то было сначала в интернете, а потом в интернете так же увидели, собрались. Кто собирал, и чем это закончилось – ничего не знаю. Ну, это в интернете, в Фейсбук просто видели».

Ставлення до різних соціальних груп

У цьому блоці ми запитували про ставлення до окремих соціальних груп та асоціації і емоції, пов'язані з ними.

Так, що до внутрішньо-переміщених осіб (ВПО), то насамперед асоціаціями були «активні», «допомога», «невідомість», «жалість». Учасники найчастіше називали цю категорію «переселенці».

Немісцеві для учасників – це приїжджі, студенти, емігранти, гості міста. Також кілька

респондентів сказали, що це переселенці.

«Наші люди» для респондентів це – переселенці, українці, рідні, місцеві.

Роми (цигани) викликали такі асоціації: «воры», «грязные», «золото», «кони», «гадание». При цьому слід зауважити, що респонденти називали їх самі як ромами, так і циганами, іноді навіть зазначаючи, що розрізняють ці слова.

Щодо мусульман, то спостерігається фактична екзотизація групи, подекуди з використанням зневажливої мови і стереотипів та релігійних символів / критеріїв, що очікувано: «мяса не едят», «другая религия», «мечети», «Коран».

«Не наши, значит чурки»

До «донецьких» та «луганських» спостерігалось позитивне ставлення та асоціація з Донбасом і шахтами. Водночас, «луганські» називались «земляки», і серед емоцій, які вони викликають була жалість, а негативних асоціацій не було взагалі. Натомість, щодо «донецьких» серед асоціацій були «группировка», «понаехали».

Асоціації з «росіянами» (русскими) були переважно негативні: «народ», «враги», «русскоговорящие», «захватчики», «понаехали»:

«Раньше вместе жили, а сейчас врагами стали»

«Вони нас вбивают».

Щодо українців, то асоціативний ряд був достатньо широкий і різноплановий – від стереотипного до асоціації з державними символами та певними якостями: «сало», «вышиванка», «патриотизм», «герб», «независимые», «флаг», «веселые», «спортивные», «гостеприимные», «свідомі».

Ставлення і до російських військових: «агрессоры», «враги», «ущерб», «захватчики».

Протилежним було ставлення до українських військових. Для респондентів це захисники, герої, часто рідні («син») – і позитивні емоції.

Військові так званих «ЛНР/ДНР» були одногосно визначені учасниками як «дебилы», «предатели», «коллаборанты» і викликали негативне ставлення та емоції.

Щодо тих, хто залишився на окупованих територіях, то спостерігалось дещо відмінне ставлення до тих, хто залишився на території так званих «ЛНР/ДНР», і тих, хто на території Криму. Ті, хто залишився на окупованій частині Донбасу, викликають виключно співчуття і такі асоціації, як «заложники», «родственники», «бедные люди», «близкие родственники», «невинные люди». Водночас ті, хто лишився в Криму, викликають ширший і менш однозначний діапазон реакцій та асоціацій: «заложники», «крымские татары», «Є невинні, а є і дуже винні, котрі звали Путіна», «виновные», «русифицированные», «заложники ситуації».

Питання, пов'язані з військовою агресією Росії проти України

Учасники розійшлись в оцінках того, чи переважають у громаді проукраїнські погляди. Хоча більшість спочатку сказали про 90% проукраїнських, потім виникла дискусія і дехто говорив навіть про відношення 50/50. Водночас учасники наголосили на необхідності розповідати дітям в школі про війну та події, що відбуваються.

Під час обговорення окремих питань постконфліктного врегулювання, учасники підтримали визнання правочинів (зокрема, документів про купівлю-продаж), виданих

окупаційними адміністраціями. На їхню думку, процедура визнання має виключати незаконне присвоєння власності під час окупації і відповідно поєднувати в собі як певну автоматичність процесів, щоб не перевантажувати суди, так і принцип індивідуального підходу до кожного випадку.

«Мне кажется, что это должно быть индивидуально. Почему? Потому что, если люди продали это по согласию своему, и две стороны: эти продали, те купили, то это одно. А есть же ж такое, что просто там отжимают и продают дома и все остальное без согласия хозяев. И тут вопрос? Понимаете, все подряд в суд гнать – это тоже проблема. И всех автоматически признавать, эти купли-продажи законом – это тоже неправильно. Просто я считаю, что со стороны должна быть какая-то... Если продажа дома какая-то – это две стороны: продавец и тот, кто купил, бывший хозяин и кто купил. Власники должны заверить на украинском, когда это зайдет, что он добровольно это сделал, что это не принудительно. ... дать хотя бы полгода, чтобы люди подали заявление. Но опять же, чтобы не было спекуляции, надо выяснять, как они это сделали».

У питаннях амністії думки учасників розійшлися: деякі респонденти висловились за градацію відповідальності / покарання для тих, хто взяв в руки зброю з боку так званих «ЛНР/ДНР», тоді як інші впевнені, що покарати потрібно усіх. Якщо мова йшла про градацію покарання – то критерієм пропонували взяти насамперед рівень добровільності залученості до таких збройних формувань та відповідно карати за це «по закону».

«Нет, они должны быть наказаны».

«Я считаю, те, кто взяли в руки автоматы и пошли воевать, то они, по-любому, должны быть наказаны, потому что сейчас у них там идут все добровольцы, никого силой не заставляют».

«Надо индивидуально подходить, и по мере вины уже наказание».

«Да, признание вины, наверное, через суд, кто как воевал. Некоторые ж просто брали оружие, допустим, это... Наказание должно быть для всех, но просто кто-то воевал на передовой и убивал украинских солдат и все остальное, и преступления, и так же тот, кто в милиции служил по полной программе. А кто-то, кому-то не было за что жить, допустим, как в Стаханове, у них нету работы, им просто некуда деваться».

Щодо люстрації, то учасники переконані, що мають бути люстровані поліція, влада, «силовики» та вчителі. Водночас тих, хто займався життєзабезпеченням не слід люструвати (наприклад, пожежна служба, медики).

Щодо системи отримання громадянами України дозволів СБУ для виїзду та в'їзду в ОРДЛО та Крим, то її вважають не потрібно вже зараз, не кажучи вже про період після деокупації, коли адміністративної межі або лінії зіткнення «вже не буде».

Більшість учасників переконані, що винагороди сприятимуть процесу здачі / вилучення зброї. При цьому вони зауважили, що платити можна не тільки за саму зброю (грошові компенсації), але й за інформацію про тих, хто її зберігає. Водночас, це питання учасники вважають дуже важливим та складним для вирішення. Так, вони зазначали і певні перестороги у використанні грошової стимуляції, а також говорили про те, що має бути передбачена відповідальність, для тих, хто має зброю на руках і не здає її.

«Да, так, наверное, проще будет. Быстрее. Хоть как-то людей подстегнуть, не хо-

вать его, а сдавать».

«... определить определенный срок, за который они могут, допустим, получить вознаграждение за сдачу оружия. Потому что все равно не все будут сдавать, все равно кто-то будет ховать его. Люди ж разные».

«... по-моему, у нас сейчас тоже какое-то вознаграждение идет, да? Если ты сдаешь арсенал. Но факт то, что это не очень сильно работает. А где вариант, что он половину сдаст, получит деньги, напьется и пойдет взрывать все подряд! Это ж тоже такой большой риск для общества, чтоб у него крышу не сорвало».

Вісім респондентів підтримали ідею введення Національного дня пам'яті жертв збройної агресії РФ проти України. Вони наголосили, що люди мають пам'ятати про цей період. Натомість, двоє учасників цю ідею не підтримали, зауваживши, що є багато важливіших справ та що пам'ятних днів і так вже дуже багато і цей день «втратить» на фоні інших.

«Но нужен он, действительно для того, чтобы не забывали, как и почему это все произошло, и что люди там жизни отдали за то, чтобы осталась эта, пускай на этой сейчас части Украины, а не разошлось до Харькова и далее».

«У нас, итак, уже куча этих всяких вот этих дней, что-то бы делали более полезнее. Ну, назвать, сделать это красным днем календаря, один день и все? И на этом у нас все закончится. Ну, это неэффективно. Ну, я просто поэтому не вижу смысла».

Половина учасників фокус-групи підтримали ідею створення музею спротиву агресії Російської Федерації проти України і зазначили, що такий музей може створюватись і поповнюватись вже зараз. Інша частина не вважає його створення першочерговим питанням. Наприклад, кілька респондентів підтримали думку, що краще приділити увагу правильному викладанню в школі інформації про військовий конфлікт.

«Вот у меня сын. Им про нашу ситуацию, про нашу войну никто не рассказывает, потому что в школе очень много тех, кто поддерживает не украинский и это... Так же ж они и преподносят нашим детям ... То, что мы делаем день памяти нашей, если родители детям не рассказывают, что это, это будет просто очередной выходной. И так же ж и музей. В этот музей будут ходить только те, кто воевали, и те, кого это коснулось, а дети наши этого знать не будут, и дальше этого ничего не будет».

Економічна ситуація

Інформанти зазначили складну ситуацію з роботою в громаді. Роботи радше немає. Хоча сектор охорони здоров'я тут є виключенням (було прямо названо) – що говорить про нестачу лікарів та медперсоналу. Переважно робота малооплачувана, а «хорошу» – складно знайти.

Більшість учасників фокус-групи має економити: щоб поїхати на відпочинок або придбати щось дороге (велике) доводиться економити впродовж року.

«Экономим, собираем, но каждый год куда-то ездим отдыхать. Для меня – это важно».

«... если и хватает, то приходится откладывать и экономить».

Говорячи про пропорцію витрат на комунальні послуги до доходу, учасники вказували від 30% до 80%. Також більшість учасників цього року їздили на відпочинок.

Аналіз фокус-групової дискусії з мешканцями Генічеської ОТГ

Ставлення до влади в громаді та її роботи

Важливим в контексті ставлення до роботи влади є визначення її легітимності через довіру/недовіру результатам виборів. Майже всі учасники фокус-групи висловили довіру до виборів загалом та до результатів останніх виборів різних рівнів. Важливо, що інформанти висловили більшу довіру до виборчого процесу на місцевому етапі, проте мали сумніви щодо того, що роблять з результатами на вищих рівнях виборчих комісій.

«Предвыборная кампания да, каждый человек имеет право на то, что ему пообещали, предпочтения какие-то свои, симпатии, выразить свою гражданскую позицию путем тайного голосования, каждый человек идет и ее там выражает. Но то, что уже происходит дальше, как заносятся эти все сведения...»

Серед мешканців Генічеської міської ОТГ існує суттєве невдоволення роботою міської влади. Хоча така ситуація і є типовою для всіх регіонів України, саме в цьому регіоні це несе особливу небезпеку через наближеність до ТОТ.

Так, за словами учасників фокус-групи, місцева влада не реагує на звернення громадян та відмиває гроші.

«У меня есть личный пример обращения. Нам нужно было провести рейдерование улицы, я обратилась к мэру лично, он сказал, что нужно написать письмо от жителей улицы и собрать подписи, мы собрали, официально ему отправили это письмо, это было в мае месяце этого года... По смете то, что я посмотрела, нашу улицу прогрейдировали неделю назад, это было ноябрь, то есть рейдер ехал больше, чем полгода, по городу передвигался, а подсыпки нету, там где-то 140 тонн списано на нашу улицу, ну вот как-то так».

«У нас в городе выделяются сумасшедшие деньги на содержание этих бездомных животных, перечисляются ЖЭКу на их питание, на их содержание и уход за этими животными, но почему-то люди, которым выделяются эти деньги, они этим не занимаются, а этим занимаются девочки [гражданские активистки] за свой счет».

Як наслідок, більшість інформантів заявили, що скоріше не підуть до місцевої влади, аби вирішити свої проблеми. Брак довіри до місцевої влади закладає недовіру та відсутність позитивного уявлення про державну владу загалом, що може негативно впливати на ставлення до держави та її політик. Важливо також і те, що ніхто з інформантів не мав досвіду використання якихось інституціоналізованих інструментів участі в житті громади, окрім одиничного випадку з груповим зверненням (петиції, громадський бюджет тощо).

В умовах, коли населення не розраховує на допомогу від місцевої влади, люди вимушені кооперуватись у вирішенні своїх проблем. За словами учасників фокус-групи, кооперація населення відбувається в Інтернеті.

«В Фейсбук между собой люди, вот есть там, просто кто-нибудь вопрос задал, высветило и пошли ответы, разговор между собой, ну вот статья или кто-то просто».

написал, почему там нет чего-то или что знают, и дальше люди отвечают и уже так списываются».

Тим не менш, інформанти відзначають і позитивні зміни в місті протягом останніх кількох років. Ті, про які згадували учасники, стосуються оновлень інфраструктури: освітлення вулиць, кладка плитки на тротуарах та центральній алеї, оновлення деяких доріг. Проте, на думку інформантів, навіть з позитивними змінами не все ідеально.

«[Благодаря тому, что положили плитку] родители гуляют с детьми и летом отдыхающие приходят. А из минусов – у нас дороги, тротуары на некоторых улицах они сделали, а дороги – ямы по колено».

«Все говорят за плитку, ее, может, и положили, но ее хватает на год, она-то просела, качество работы какое? Они будут перелаживать ее».

«Причем не везде она положена».

Що ж стосується роботи комунальних закладів, то інформанти висловили задоволеність роботою освітніх закладів. Натомість роботу медичних закладів та комунальних служб оцінили незадовільно.

«Школой довольна, вообще учебными заведениями для детей, у нас есть музыкальная школа, обычная школа, в которую ходим, люди стараются, спасибо преподавателям большое. Медицинское обслуживание да, желает лучшего, коммунальное тоже».

Локальний вимір глобальних проблем

Більшість вважає, що відсутнє верховенство права, проте не всі змогли навести конкретні приклади. Водночас люди не відчують справедливості, бо немає покарань за економічні злочини, є нерозкриті резонансні вбивства.

«Тут я хочу сказать, что я не помню, чтобы у нас в городе кого-то наказали за какое-то экономическое преступление. Даже пускай криминал возьмем, было резонансное преступление, когда девочку Валерию Прядка, все помнят прекрасно, девочка ехала на велосипеде, ее пьяная компания переехала, убили, бросили и поехали. И вот уже сколько, лет 5 длятся суды. В автобусе ехало несколько человек, все отказываются от того, кто из них был за рулем, но они же были, они в него сели, потеряли память, и вот уже 5 лет никто не наказан, а девочки нет. О каком может идти верховенстве права вообще речь, о чем мы сейчас вообще разговариваем?»

Поліції не дуже довіряють, хоча звертаються. Поліція, на думку людей, робить щось лише якщо «у тебе є гроші».

«Потому что, как было сказано до меня, если есть у вас деньги, то мы вас слушаем, а если нет, то обойдут стороной».

«В первый раз я столкнулась с нашей полицией, когда года 3, наверное, назад, попала в аварию: меня сбила машина, я ехала на мопеде. Соответственно, так как у меня не было ни связей, ни денег, виноват был водитель, но они заплатили, и полиция сделала виноватой меня соответственно. А второй раз обращались, когда у сестры обворовали дом, и опять же таки никого не нашли».

Рівень корупції у Генічеській ОТГ оцінюється на рівні з іншими регіонами. Особливу увагу учасники звернули на корумпованість місцевого суду.

«Я считаю, что [Геническ] точно такой же коррумпированный, как и все остальные города».

«Суды, суд – самый коррумпированный орган в Геническе».

«Суд – это тоже такое коррумпированное место, так сказать, всё чисто не может быть, тем более это же Геническ, это не какой-то большой такой город».

Окремим питанням є залученість населення до низових громадських ініціатив. Про громадських активістів з учасників фокус-групи майже ніхто не чув, що може свідчити як про низький рівень активності таких активістів та організацій, так і про непоінформованість місцевого населення про діяльність активістів. Єдина відома інформантам ініціатива стосувалась допомоги бездомним собакам.

«Я знаю только одну, которая очень известная по городу, это девочки-волонтеры, которые занимаются бездомными животными, хотя у нас в городе выделяются сумасшедшие деньги на содержание этих бездомных животных, перечисляются ЖЭКу на их питание, на их содержание и уход за этими животными, но почему-то люди, которым выделяются эти деньги, они этим не занимаются, а этим занимаются девочки за свой счет, договариваются, ловят этих собак, на личном транспорте отвозят в ЖЭК, я знаю, что они сами за свои средства покупают корм, варят его. Вот это единственные, которых я знаю».

Проблемні ситуації в громаді

- Між кримськими татарами та місцевими за землю.

«Допустим, у нас в Геническе в школе татары крымские хотели отжать себе кусок земли для того, что им там нужен дом, а наши, получается, мотоциклисты, это была ихняя территория и они там ездили, то есть они были против этого, на этом фоне возник конфликт».

- Між місцевою владою та мешканцями Арабатської Стрілки.

«Летом проводили акции протеста жители Арабатской стрелки на тему того, что не подключали электроэнергию, не травили комаров. Я их, в принципе, поддерживаю. Но всё так красиво перекрутили тогда в новостях, что якобы они вообще про-российски настроенные личности, чуть ли не Путин их надоумил на это, и точно так же всё осталось, как отключали летом свет, так и отключали, комаров люди сами травили».

- Між місцевою владою та чонгарськими таксистами.

«Это было года 3 назад, это были еще чонгарские таксисты, если вы об этом. Они бастовали по поводу того, что генические власти хотели запустить рейсовые автобусы на границе и забрали бы у них работу, а наши чонгарские таксисты не пускали эти автобусы, всячески преграждали им работу, по этому поводу было собрание, и они там собирались».

- З головним лікарем районної лікарні.

«И главный врач там тоже, самый коррумпированный главный врач, наверное, в области».

«Дело в том, что люди выходили против него, медработники, насколько я знаю, но его оставили».

«Даже в Херсоне прославился наш главврач, какой он коррумпированный».

«И тем не менее, его оставили».

Також учасники загадали і про проблему з водопроводом, що викликає перебої у постачанні води.

«Сам мэ́р заявлял о том и не раз заявлялось о том, что 30 лет вообще не чинился водопровод, и его чинят по мере возможности... Насчет воды – да, прорывает, в принципе, перебои с лета, перебои воды есть постоянно, но опять-таки оправдание того, что с водой, говорилось, что водопроводом не занимались вот это всё время, опять я не знаю, как уместно сказать, с распадом, с 90-х годов, наверно, не занимались вообще».

Як вже йшлося вище, серед проблем громади також називали низьку якість роботи місцевої влади, відсутність роботи з бездомними тваринами, корумпованість суду.

Ставлення до різних соціальних груп

До внутрішньо переміщених осіб, яких місцеві називають «переселенці», переважає нейтральне ставлення або співчуття.

«Не хочется, чтобы произошло так с тобой, потеряешь дом, работу и начинать всё заново, и многие потеряли родных людей, то есть вот это очень дорого, конечно, тут сожаление».

«Сочувствие только и всё».

Хоча якщо говорити окремо про ВПО з Донбасу, то учасники ділились переважно негативними асоціаціями.

«Тут два, и беженцы, и бандиты, конечно».

Водночас до «кримчан» усі висловили позитивне ставлення – «друзі», «родичі», «брати».

Так само позитивні асоціації у інформантів викликають «росіяни»: переважали відповіді «родичі» та «брати».

Ставлення до кримських татар серед учасників розподілилось майже порівну: від позитивного до негативного. Важливо, що у частини інформантів є усвідомлення того, що не можна судити про всю групу за поведінкою однієї людини.

«Они очень наглые люди, евреи, я б сказал».

«Есть друзья, многих я не знаю, но тех, кого знаю, мы общаемся нормально».

«Как вам так сказать, по одному человеку всю нацию судить – это строго, конечно. Мне кажется, нормальные».

«Этот крымско-татарский вопрос, я считаю, в нашей громаде, к нему какое-то такое преувеличенное прямо внимание, здесь нет никакого напряжения, и их никто не трогает и не притесняет абсолютно».

Водночас до мусульман – позитивне ставлення.

«Угрозы от них не представляю, например».

Що насторожує, так це переважно негативне або байдуже ставлення до українських військових, водночас до російських – позитивне.

(про українських) «Я не общалась лично, но есть, ситуации были в городе, ко-

торые не в лучшую сторону. Просто городок маленький, сарафанное радио работало, и если там выпивали солдаты больше, то как бы об этом сразу по городу достаточно распространялся слух».

(про українських) «Не знаю, это их работа, как к ним относиться? Нормально, у них своя работа, у кого-то своя работа».

(про російських) «Положительные люди, для которых есть правила, они их соблюдают, и также требуют соблюдать окружающих, положительное, я не знаю, как описать».

(про російських) «У меня сразу ассоциация идет – красивый военный парад».

До представників незаконних збройних формувань, організованих Росією на території ОРДЛО, висловлювали однозначно негативне ставлення.

«Ну да, наверное, формирования, это не военные, не то слово».

«Ассоциация с выпивкой и с бандитизмом».

Проте пересічних мешканців ОРДЛО абсолютна більшість інформантів назвала заручники ситуації.

«Заложники и люди, которым нужна помощь».

До тих, хто наразі проживає в тимчасово окупованому Криму, неоднозначне ставлення, проте відсутні негативні асоціації. Багатьом учасникам було складно відповісти на це питання. Серед асоціацій називали такі: «Крым наш», «счастливые люди», «чужая страна».

«Им повезло больше, чем донецким и всем остальным, кто там остался, вот так вот как-то».

Питання, пов'язані з військовою агресією Росії проти України

Насамперед ми цікавились ставленням місцевого населення до сторін конфлікту на Донбасі та в Криму. За оцінками учасників фокус-групи, більшість населення підтримує позицію України, проте частка опонентів є відчутною (до 30 %).

Що стосується питань перехідної юстиції, зокрема визнання документів, більшість учасників виступає за автоматичне визнання документів (про народження, купівлі-продажу), виданих окупаційними адміністраціями РФ в ОРДЛО, хоча з можливістю в суді розглянути суперечливі моменти.

«Я думаю, что всё равно автоматически, но всё равно зазор должен оставаться, мало ли, может, у кого-то какая-то претензия, оставляют, чтоб была возможность рассмотреть через суд или как-то чтобы оно было рассмотрено... Поэтому это или в частном случае каждый случай рассматривать, а если миллионы случаев, это будет просто нереально. Поэтому, надо будет какие-то, я думаю, законы, что-то принимать, и как-то автоматически или как-то всё равно рассматривать».

Щодо амністії загалом немає єдиної думки. Розмірковуючи про різні формати амністії, інформанти зазначили загальні формулювання «за законом України» та виступили за те, щоб розглядалися окремі випадки, а не всі одразу. Це свідчить про необхідність формулювання підходу, який реалізуватиме держава, та подальшої його комунікації населенню.

«Мне кажется, как говорили до меня, если там даже просто стоял на вахте, мне кажется, это идет уже просто как соучастник, мне кажется, как-то должны быть наказаны все. Не обязательно брать в руки оружие, может, он просто рядом стоял, как бы так».

«Мне кажется, все-таки может и наказывать, но не общим списком, а каждый рассматривать, не прям каждый случай, но они ж как-то тоже группируются в определенные, их там 5-10 человек на какой-то точке, и вот так как-то, но не общим списком, что всех под одну гребенку взял, есть там реально такие люди, которые отбитые, они хотят убивать, а есть те, которые, так получилось, и садить на одинаковый срок, одинаково наказывать нечестно».

Більшість учасників також вважає, що кожен випадок люстрації має розглядатись окремо, проте загалом погоджуються з необхідністю люстрації керівного складу окупаційних органів та силових відомств. Водночас, як і з амністією, єдина комплексна позиція у населення не сформована, тому потрібно комунікувати державну позицію.

«Я тоже думаю, что нужно люстрировать военнслужащих, полицию и всех, кто был как-то замешан или перемешан, то есть рассматривать каждого по отдельности».

Що стосується пропозиції виплат за здачу зброї – ця ідея розуміння не знаходить, абсолютна більшість виступає за проведення перевірок та відповідальність за нездачу.

«Сразу объявить о сдаче оружия, ежели люди не поддавали или понимаете, что из 100% принесли 10% оружия, затем нужно подписывать закон о том, что полиция может зайти в любой дом и в любую квартиру для просмотра вашего жилища на поиск оружия, чтобы у них были основания веские».

Найбільш помітною є проблема з розумінням учасниками фокус-групи політики пам'яті: як щодо запровадження Національного дня пам'яті жертв збройної агресії Росії проти України, так і щодо відкриття відповідного музею. Хоча ситуація зі ставленням до створення Музею подолання агресії Російської Федерації проти України є трохи кращою – близько третини учасників підтримує таку ініціативу.

«У нас уже сколько дней таких, это опять если будет такой день, это куча памятников, куча денег. По факту, да, страшные вещи происходят, но если за каждые такие вещи ставит памятники, выделять деньги, то дней в году не хватит».

(щодо дня пам'яті) «Да, я думаю, что мира тогда нам не ждуть, ни нашим поколениям, ни правнукам, ни праправнукам, то есть это передавать из поколения в поколение вражду только между народами».

«Мне кажется, в музее нет ничего такого плохого, пусть сохранит память».

«Я не вижу в нем [музее] смысла, зачем он нужен, лишний раз напоминать людям об этом».

Всі учасники також не підтримують пропозицію запровадити обов'язкове отримання дозволу СБУ для в'їзду до ТОТ Криму.

«Я не понимаю, а зачем?»

Економічна ситуація

Інформанти відмітили складну ситуацію із роботою в громаді. Робота здебільшого

сезонна – на літній період; в інші пори року – складно знайти. Також деякі учасники вважають необхідним «кудись їхати» в пошуках кращої роботи.

«У нас так же само, по сути только летом можно подзаработать, а всё остальное время сидишь, ждешь лета. А так обычно только продавцом можно где-то устроиться, потому что на больших предприятиях есть текучка, и ждешь только время, чтобы кто-то уволился, освободилось место или кого-то уволили».

Рівень доходів мешканців Генічеської МОТГ переважно невисокий. Для оплати дороговартісних послуг або товарів треба економити, при чому доводиться обирати: або відпустка, або купівля чогось значимого.

«Наэкономить, конечно, можно за год, конечно, на отпуск, например, или на какую-то покупку, но нужно выбрать – или покупка, или какой-то отпуск, и то это где-то в Украине, но точно не за границей».

Значна частина доходу йде на сплату комунальних послуг: в середньому близько 30-40%, взимку цей показник збільшується.

Ключові результати аналізу фокус-групових дискусій

Отже, на основі аналізу фокус-групових дискусій у Старобільській та Генічеській громадах доходимо таких висновків:

- Мешканці громад переважно мають нейтральне ставлення до місцевої влади, хоча здебільшого мають багато нарікань на її роботу. Менша частина інформантів коли-небудь зверталась до влади або використовувала інші інструменти громадської участі.
- Оцінюючи роботу комунальних закладів, інформанти позитивно відгукувались про освітні заклади, тимчасом як медичні та комунальні служби отримали негативні відгуки.
- В громадах відсутня довіра до роботи поліції.
- Економічна ситуація в обох громадах складна: існують суттєві проблеми з пошуком роботи, доходи є невеликими, а їхня значна частина йде на оплату комунальних послуг.

Щодо настроїв та ставлень поширених у громадах, зокрема – стосовно тимчасової окупації територій України та окремих питань постконфліктного регулювання, то:

- В Генічеській громаді поширене байдуже або негативне ставлення до українських військових, тимчасом як російські викликають позитивні асоціації у більшості учасників фокус-групи. В Старобільській громаді ситуація протилежна – майже одностайне позитивне ставлення до українських військових та негативне – до російських. В обох громадах простежується різко негативне ставлення до представників незаконних збройних формувань, організованих Росією на території ОРДЛО. Водночас тих, хто наразі проживає на ТОТ ОРДЛО, мешканці і Генічеська, і Старобільська вважають заручниками ситуації.

Серед основних проблемних точок, про які говорили інформанти, були:

у Генічеську

- інфраструктурний благоустрій міста (дороги, тротуари, освітлення),
- проблема водопроводу в місті та перебої з постачанням води населенню,
- конфлікт між кримськими татарами та місцевими за землю,
- протести мешканців Арабатської Стрілки щодо бездіяльності місцевої влади (питання електропостачання та комарів),
- протест чонгарських таксистів щодо врегулювання їхньої діяльності,
- ситуація з головним лікарем районної лікарні,
- відсутність роботи з бездомними тваринами,
- корумпованість місцевого суду;

у Старобільську

- інфраструктурний благоустрій міста (дороги),
- відсутність громадського транспорту,
- питання вивозу сміття,
- робота Водоканалу та тариф на воду,
- проблема з бездомними собаками та пов'язана з цим питанням напруга між двома опонуючими групами,
- питання виділення землі під військовий цвинтар для полеглих в російсько-українській війні.

Висновки

Підсумовуючи отриману в процесі дослідження інформацію та її аналіз, слід звернути увагу на те, що і мешканців Старобільської, і мешканців Генічеською громади об'єднує переважно нейтральне ставлення до місцевої влади, особливо – місцевого самоврядування. При цьому це не заперечує наявності у інформантів нарікань на її роботу або оцінювання цієї роботи, особливо стосовно звернень громадян як подекуди формальної, а не налаштованої на вирішення конкретної ситуації чи проблеми. Водночас, всі інформанти відмічали, що якщо проблеми є значимими для громади – то місцева влада займає конструктивну позицію і часто обмежена виключно фінансовою спроможністю та сферою компетенції.

В обох громадах з довірою ставляться до виборів, особливо місцевих, вважають вибори загалом прозорими та чесними. Так само, з довірою ставляться і до роботи громадських організацій, особливо тих, чия діяльність є помітною та вважається суспільно важливою і потрібною.

Робота освітніх закладів (насамперед шкіл) оцінюється позитивно, особливо на фоні нарікань на роботу комунальних служб (благоустрою) та медичних закладів. При цьому, причиною низької оцінки медичних закладів частково була не стільки власне їх робота, як нестача спеціалістів.

Важливим є те, що в обох громадах відсутня довіра до роботи поліції та інших правоохоронних органів. Майже одностайною була думка про високу корумпованість суду та відсутність верховенства права, яке насамперед тлумачилось як неможливість добитися справедливості та отримати справедливе рішення у випадку звернення до суду чи зіткнення з правоохоронними органами. Також, обидві громади були визначені жителями як корумповані, хоча й дещо меншою мірою, ніж решта країни.

Загалом обидві громади мають достатньо складну економічну ситуацію, що насамперед виявляється в проблемах з пошуком роботи, низьким рівнем заробітної плати, високими витратами на комунальні послуги та оренду житла тощо. При цьому в обох громадах учасники дослідження говорили про деякий кадровий голод та нестачу кваліфікованих спеціалістів, особливо лікарів.

Щодо настроїв та ставлень, поширених у громадах, зокрема – стосовно тимчасової окупації територій України та окремих питань постконфліктного регулювання, то спостерігається різниця між Генічеською і Старобільською ОТГ. Насамперед, щодо ставлення до українських військових, яке є позитивним у Старобільській ОТГ та байдуже-негативним – у Генічеській. Обернена ситуація – щодо російських військових. Водночас, в обох громадах присутнє різко негативне ставлення до представників незаконних збройних формувань так званих «ЛНР/ДНР», яких найчастіше називають «бандою». Тих, хто зараз проживає на тимчасово окупованих територіях, мешканці і Генічеська, і Старобільська вважають заручниками ситуації.

Жителі обох громад висловились за визнання правочинів окупаційних адміністрацій, хоч і з зауваженнями (насамперед, стосовно актів «купівлі-продажу») та проти подовження чи введення дозволів СБУ для перетину ліній зіткнення / адміністративної межі громадянами України. Так само, в обох громадах відсутня консолідована позиція щодо того, чи варто пропонувати грошові стимули для здачі зброї. В обох громадах говорили про необхідність люстрації та амністії, дискутуючи щодо можливих критеріїв для

останньої. Насамперед, такими критеріями бачили добровільність рішення взяти в руки зброю з боку так званих «ЛНР/ДНР», вчинення воєнних злочинів та допомога Україні.

Перелік проблем та конфліктних питань, про які говорили учасники також для обох громад був схожим. Насамперед – в частині інфраструктурних проблем (благоустрій міста, дороги, тротуари тощо), проблем з водопостачанням, проблем зі збором (та переробкою) сміття, проблем з безпритульними тваринами та конфліктами груп активістів навколо того, що з такими тваринами робити.

У таблиці 1 та таблиці 2 ми підсумували фактори ризику й напруги для розвитку конфліктних ситуацій у громадах, ґрунтуючись на проведеному дослідженні.

Таблиця 1. Фактори ризику й напруги у Старобільській ОТГ

Фактор ризику	Тип напруження	Сфера	Сторони	Вид загрози	Рекомендації щодо заходів для зниження напруги
Недостатнє використання мешканцями інституціоналізованих інструментів місцевої демократії (петицій, бюджету участі, тощо)	Напруження	Політична	Міська рада, громада	Середньострокова	ОМС популяризувати інструменти місцевої демократії серед населення (зокрема молоді – у комунальних навчальних закладах); спрямувати більше ресурсів на проведення інформаційної кампанії щодо бюджету участі (зокрема, розповідати про історії успіху)
Низька оцінка ефективності / недовіра мешканців громади до роботи місцевої влади	Ймовірне напруження	Політична	ОМС, громада	Середньострокова	ОМС покращити комунікацію щодо своєї діяльності та втілених проєктів (зустрічі з громадянами, взаємодія з місцевими ЗМІ)
Низька якість інфраструктури громади (дороги, водопровід, громадській транспорт)	Наявний конфлікт	Соціально-економічна	ОМС, комунальні підприємства громади, громада	Термінова	ОМС залучати кошти МТД для реалізації великих інфраструктурних проєктів, оптимізувати використання наявних ресурсів, активніше комунікувати свої потреби органам центральної влади
Низька / недостатня якість медичного обслуговування в громаді	Потенційний конфлікт	Соціальна, безпеки	ОМС, медичні заклади (зокрема ФАП), громада	Термінова	ОМС залучати донорські кошти, оптимізувати використання наявних ресурсів, активніше комунікувати свої потреби органам центральної влади
Високий рівень недовіри населення до поліції, низька оцінка її професійності	Напруження	Безпеки	Старобільський ВП ГУНП в Луганській області, громада	Середньострокова	Старобільському ВП ГУНП в Луганській області проводити відкриті заходи для громади, підвищувати професійний рівень співробітників
Напруга у відносинах ВПО та решти громади	Напруження	Соціальна	ОМС, місцеві ВПО, ВПО з ТОТ (які приїжджають по виплати та вертаються на ТОТ), громада	Середньострокова	ОМС у співпраці з громадськими організаціями проводити відкриті заходи, спрямовані на пояснення життєвих ситуацій ВПО та, відповідно, необхідність їх додаткової підтримки

Таблиця 1. Фактори ризику й напруги у Старобільській ОТГ

Фактор ризику	Тип напруження	Сфера	Сторони	Вид загрози	Рекомендації щодо заходів для зниження напруги
Зіткнення інтересів осіб та груп осіб щодо виділення землі в громаді	Потенційний конфлікт	Соціально-економічна	Міська рада, депутатський корпус, громада	Середньострокова	ОМС підвищити прозорість процедур прийняття рішень
Напруга між містом та сільською частиною ОТГ через сприйняття розподілу ресурсів та уваги між ними як нерівного та несправедливого	Напруження	Соціальна	Мешканці Старобільська, мешканці сіл, що входять до громади, ОМС	Середньострокова	ОМС підвищити прозорість процедур прийняття рішень щодо розподілу фінансування в межах громади
Низький рівень оплати праці та брак кваліфікованих кадрів	Ймовірне напруження	Соціально-економічна	Місцеві підприємці, ОМС, громада	Середньострокова	
Напруга у відносинах ромів та решти громади	Ймовірне напруження	Соціальна	Роми, які проживають у громаді, ОМС, громада	Середньострокова	ОМС розробити заходи щодо реалізації в громаді положень «Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року»
Проросійські настрої істотної частини населення громади	Напруження	Соціальна, безпекова	Населення громади, ОМС	Середньострокова	Відділу освіти міської ради та навчальним закладам, розташованим на території громади, проводити заходи з патріотичного виховання; залучати до них військових ЗСУ та ветеранів АТО / ООС, волонтерів
Напруга між різними конфесіями / церквами в громаді	Ймовірне напруження	Соціальна, безпекова	Релігійні громади УПЦ (МП), ПЦУ, протестантські громади	Середньострокова	ОМС та РДА організувати міжконфесійні круглі столи з обговорення проблемних питань з метою пошуку спільних рішень

Таблиця 2. Фактори ризику й напруги у Генічеській ОТГ

Фактор ризику	Тип напруження	Сфера	Сторони	Вид загрози	Рекомендації щодо заходів для зниження напруги
Обмеженість інституціоналізованих інструментів місцевої демократії (відсутність петицій, громадського бюджету)	Ймовірне напруження	Політична	Міська рада, громада	Середньострокова	ОМС запровадити інструменти місцевої демократії (онлайн петиції, громадський бюджет) та популяризувати їх серед населення (зокрема молоді – у комунальних навчальних закладах); частіше проводити громадські обговорення та публікувати на своїх інформаційних канал актуальну інформацію про них
Недовіра мешканців громади до роботи місцевої влади	Ймовірне напруження	Політична	ОМС, громада	Середньострокова	ОМС покращити комунікацію щодо своєї діяльності та втілених проєктів (зустрічі з громадянами, взаємодія з місцевими ЗМІ)
Недостатньо інклюзивна взаємодія між місцевою владою та громадськими організаціями	Ймовірне напруження	Політична	Місцеві громадські організації, ОМС	Середньострокова	ОМС інституціоналізувати (через відкриті відбори до громадських рад та робочих груп) взаємодію з місцевими громадськими організаціями
Низька якість інфраструктури громади (дороги, водопровід, лікарні)	Ймовірне напруження	Соціально-економічна	ОМС, комунальні підприємства громади, громада	Термінова	ОМС залучати кошти МТД для реалізації великих інфраструктурних проєктів, оптимізувати використання наявних ресурсів, активніше комунікувати свої потреби органам центральної влади
Високий рівень недовіри населення до поліції	Напруження	Соціальна, політична, безпекова	Генічеський ВП ГУНП в Херсонській області, громада	Середньострокова	Генічеському ВП ГУНП в Херсонській області проводити відкриті заходи для громади, підвищувати професійний рівень співробітників
Напруга у відносинах кримських татар та решти громади	Напруження	Соціальна, безпекова	Кримські татари, які проживають в громаді, Меджліс, ОМС	Середньострокова	У разі виникнення конфліктів, які можуть потенційно мати відповідне етнічно-релігійне підґрунтя, ОМС проводити діалогові та роз'яснювальні заходи щодо суті конфлікту
Напруга у відносинах ромів та решти громади	Напруження	Соціальна	Роми, які проживають у громаді, ОМС, громада	Термінова	ОМС розробити заходи щодо реалізації в громаді положень «Стратегії сприяння реалізації прав і можливостей осіб, які належать до ромської національної меншини, в українському суспільстві на період до 2030 року»

Таблиця 2. Фактори ризику й напруги у Генічеській ОТГ

Фактор ризику	Тип напруги	Сфера	Сторони	Вид загрози	Рекомендації щодо заходів для зниження напруги
Проросійські настрої істотної частини населення громади	Напруги	Соціальна, безпекова	Населення громади, ОМС	Термінова	Відділу освіти міської ради та навчальним закладам, розташованим на території громади, проводити заходи з патріотичного виховання; залучати до них військових ЗСУ та ветеранів АТО / ООС, волонтерів
Неврегульоване питання нелегальних перевізників у напрямку Криму	Напруги	Соціально-економічна	Перевізники, які здійснюють перевезення в Крим та які здійснюють перевезення з Новоолексіївки до адмінмежі, ОМС, Генічеська РДА	Середньострокова	ОМС ініціювати діалог усіх зацікавлених сторін (найперше, нелегальних перевізників та податкової) з напрацювання взаємовигідного рішення
Регулярне відключення електроенергії (зокрема в туристичний сезон)	Напруги	Соціально-економічна	Громада (зокрема жителі Арабатської Стрілки), ОМС, АТ «Хесрсонобленерго»	Термінова	Міністерству з питань реінтеграції ТОТ виступити координатором діалогу щодо вирішення питання між ОМС, Генічеською РДА, НКРЕ, АТ «Хесрсонобленерго»
Негативне ставлення частини громади до українських військових	Напруги	Соціальна, політична, безпекова	Громада, ОМС, відділ прикордонної служби «Генічеськ», Генічеський РТЦК та СП, військові, що розташовуються у смт Новоолексіївка	Термінова	ОМС у співпраці з відділом прикордонної служби «Генічеськ», Генічеським РТЦК та СП та військовими, що розташовуються у смт Новоолексіївка, проводити дні відкритих дверей у військових частинах для жителів громади, виставки військової техніки, заходи для школярів, зокрема показ тематичних фільмів
Непомітність для населення переваг об'єднання в громаду	Ймовірне напруги	Політична, соціально-економічна	ОМС, громада	Середньострокова	ОМС покращити комунікацію щодо своєї діяльності та втілених проєктів (зустрічі з громадянами, взаємодія з місцевими ЗМІ)
Низький рівень оплати праці та брак кваліфікованих кадрів	Ймовірне напруги	Соціально-економічна	Місцеві підприємці, ОМС, громада	Середньострокова	

АНАЛІТИЧНИЙ ЗВІТ

за проєктом

«Підвищення спроможності Мінреінтеграції щодо здійснення координації програм з оцінки ризиків виникнення конфліктів в громадах та розвиток місцевого потенціалу з підвищення рівня соціальної згуртованості громад, що зазнали негативного впливу внаслідок збройного конфлікту»

